

Har alla samma möjlighet att delta i det civila samhället?

En kunskapsöversikt om hinder för deltagande

Har alla samma möjlighet
att delta i det civila samhället?

En kunskapsöversikt om hinder för deltagande

Förord

Inför år 2018 gav regeringen ett förstärkt kunskapsuppdrag inom politiken för det civila samhället till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. I det uppdraget ingick bland annat att prioritera ökad kunskap om hinder för underrepresenterade grupper att delta i det civila samhället. Genom denna kunskapsöversikt stärker myndigheten kunskapen om vilka hinder som kan finnas för ett deltagande i det civila samhället.

Deltagande i det civila samhället är en av vägarna till inkludering och delaktighet i samhället och tillskrivs ofta rollen som demokratiskola. Att delta i det civila samhället kan ge individer både mening och sammanhang, samtidigt som civilsamhället också kan spela en stor roll i arbetet för en ökad integration. Utifrån den centrala roll som det civila samhället spelar i vårt samhälle är det viktigt att alla har möjlighet att delta, om de vill. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har därför genomfört denna kunskapsöversikt om hinder för deltagande i det civila samhället.

Kunskapsöversikten visar att hinder för deltagande i det civila samhället är en följd av att förutsättningar för att kunna delta saknas. Dessa förutsättningar är individuella resurser, motivation och nätverk kring individen som kan rekrytera den enskilda till att delta i det civila samhället. En förutsättning är också att civilsamhället är tillgängligt, det vill säga både närvarande och inkluderande för alla människor i dess närhet. När en, eller flera av dessa förutsättningar saknas, kan hinder uppstå och sannolikheten för deltagande i det civila samhället minskar. Dessa hinder kan dock både sänkas och överbryggas på flera sätt, vilket rapporten ger exempel på.

Arbetet med denna kunskapsöversikt har genomförts inom avdelningen för utveckling och analys av utredare Alba Stjärnkvist.

Stockholm
Augusti 2018

Lena Nyberg, generaldirektör,
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Innehåll

Sammanfattning	5
1 Inledning	6
Bakgrund till uppdraget	7
Syfte med uppdraget	7
Genomförandet av uppdraget	8
Förklaringar och avgränsningar av begrepp	9
Rapportens disposition	12
2 En modell för deltagande i det civila samhället	13
Resurser	15
Motivation	17
Rekryterande nätverk	18
Del 1. Förutsättningar för att delta i det civila samhället	19
3 Resurser: De som arbetar ideellt och de som inte gör det	20
Socioekonomiska resurser	20
Fler män i idrottsrörelsen	20
Störst ideellt engagemang bland medelålders	21
Väletablerade personer är det civila samhällets kärntrupp	21
4 Motivation: Drivkrafter till ideellt engagemang	23
Motiv till ideellt arbete	24
5 Rekryterande nätverk: Vägen till ideellt engagemang	28
Ungefär lika många tar eget initiativ som blir ombedda	28
6 Låg tillgänglighet kan hindra ideellt engagemang	31
Ett närvarande civilsamhälle	31
Ett inkluderande civilsamhälle	32
Del 2. Att övervinna hinder för att delta i det civila samhället	33
7 Att öka resurserna till att delta	34
Ökad kunskap om föreningsliv	34
Administrativt stöd från kommunen	35
Sänkta krav på ekonomiska resurser	36
Sänkta krav på språkfärdigheter	36
Generella kommunala stöd till individer	37
8 Att öka motivationen till att delta	38
Att känna sig välkommen: tillgängliga och inkluderande verksamheter	38
Att veta vad som finns: Det civila samhällets utbud	40
9 Att öka de rekryterande nätverken	41
KFUM och engagemangsguider	41
NAD och Integration i Förening	41
10 Analys, förslag och planerad verksamhet	43
Förutsättningarna för deltagande hänger ihop	43
Förslag på uppdrag och planerad verksamhet	45
Referenser	50
Elektroniska källor	51

Sammanfattning

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) fick i regleringsbrevet för budgetåret 2018 i uppdrag att under året *öka kunskapen om hinder för underrepresenterade grupper att delta i det civila samhället* (Regeringsbeslut, 2017).

Utifrån den kunskap som finns på området har myndigheten tagit fram denna kunskapsöversikt kring hinder för deltagande i det civila samhället.

Genom den teoretiska modellen Civic Voluntarism Model (CVM) beskrivs hur förutsättningarna *resurser, motivation och rekryterande nätverk* kan påverka en persons möjlighet och därmed sannolikhet att delta i det civila samhället. Deltagande i det civila samhället är frivilligt och de som gjort ett informerat val om att avstå från att delta i det civila samhället ska vara fria att göra så. Frånvaron av förutsättningar ger dock en lägre sannolikhet för deltagande, vilket kan leda till att vissa grupper är underrepresenterade i det civila samhället. Rapporten visar flera exempel på hur dessa förutsättningar påverkar vilka som deltar i det civila samhället. Till exempel visar forskning om *socioekonomiska resurser* i kombination med *sociala nätverk* (von Essen, Jegermalm & Svedberg, 2015) hur *resurser* tillsammans med *rekryterande nätverk* ökar sannolikheten för deltagande.

I rapporten presenteras flera exempel på hur offentlig sektor och det civila samhället arbetar för att göra deltagande i det civila samhället möjligt för fler. Rapporten beskriver bland annat hur dessa arbetar för att öka individens resurser, att ge förutsättningar för motivation och att öka de rekryterande nätverken för personer med mindre omfattande sådana.

De förslag som ges i rapporten utgår från de förutsättningar som kunskapsöversikten visat kan ha betydelse för deltagande. Bland annat föreslår myndigheten att metoder för att utforma undervisning om organisering och föreningskunskap ska tas fram av MUCF och Skolverket i samverkan med civilsamhällesorganisationer. Myndigheten föreslår också att villkoren för nya former av organisering ska kartläggas och att regelverk och system som påverkar nya former av organisering ska ses över. MUCF föreslår även att myndigheten, i samverkan med det civila samhällets organisationer, får i uppdrag att kartlägga och sprida kunskap om metoder för inkludering i det civila samhällets organisationer.

Inom ordinarie verksamhet planerar myndigheten att undersöka hur det offentliga kan stödja det civila samhället i arbetet med inkludering. Myndigheten planerar också att kartlägga och att sprida kunskap om hur aktörer inom det civila samhället arbetar för att göra det möjligt att delta för alla, oavsett individuella ekonomiska resurser.

1 Inledning

Kapitlet beskriver bakgrunden till uppdraget och vilket syfte rapporten uppfyller. I kapitlet ingår också en beskrivning av vilken metod som myndigheten använt och förklaringar och avgränsningar av några centrala begrepp. Kapitlet avslutas med en disposition över rapporten.

Att delta i det civila samhället är en av vägarna till inkludering och delaktighet i samhället. Det kan ge individer en känsla av mening och sammanhang och civilsamhället kan också spela en stor roll i arbetet för en ökad integration. Civilsamhället tillskrivs ofta rollen som demokratiskola där människor får chansen att både lära sig och praktisera demokratiska färdigheter och värderingar. Genom delaktighet i det civila samhället ges också större möjligheter att påverka sin egen situation och sitt eget liv (Myndigheten för Ungdoms- och Civilsamhällesfrågor, 2017a).

Utifrån den centrala roll som det civila samhället spelar i vårt samhälle är det viktigt att alla har möjlighet att delta i det om de vill. Det bör framhållas att ett deltagande i det civila samhället är frivilligt och att de som gjort ett informerat val om att avstå från att delta ska vara fria att göra så.

Som verkligheten ser ut har inte alla förutsättningar att delta i det civila samhället. Detta gör att det finns grupper som är underrepresenterade i det civila samhället. Dessa personer kan inte ta del av de positiva effekter som deltagande kan bidra med. Med rapporten vill MUCF därför lägga en grund för ökad kunskap om vilka förutsättningar som behövs för att delta. Genom att belysa dessa förutsättningar lyfter myndigheten fram vilka hinder som kan finnas för deltagande i det civila samhället. Myndigheten exemplifierar också dessa hinder för att delta genom att beskriva flera exempel på hur både offentlig sektor och civilsamhälle arbetar för att fler ska få möjlighet att delta i det civila samhället på lika villkor.

Bakgrund till uppdraget

Det finns flera skäl till att personer engagerar sig i det civila samhället. Dessa skäl har varit föremål för forskning under en längre tid och det finns forskning över hur skälen har förändrats. Ungefär en fjärdedel av Sveriges befolkning står helt utanför det organiserade civila samhället och det finns förvånansvärt lite forskning om dessa personer (von Essen, Jegermalm & Svedberg 2010).

I regleringsbrevet till MUCF för budgetåret 2018 fick myndigheten ett förstärkt kunskapsuppdrag kring det civila samhället. Inom det uppdraget skulle myndigheten bland annat prioritera:

”- ökad kunskap om hinder för underrepresenterade grupper att delta i civila samhället.”

(Regeringsbeslut, 2017).

Uppdraget går i linje med det övergripande målet med politiken för det civila samhället; att förbättra villkoren för det civila samhället att vara en central del av demokratin. I målet ingår även att utveckla möjligheten för det civila samhället att göra människor delaktiga utifrån deras engagemang och vilja att påverka sin egen livssituation eller samhället i stort (Prop. 2009/10:55).

Bakgrunden till myndighetens uppdrag finns även i den statliga offentliga utredningen *Palett för ett stärkt civilsamhälle* (2016:13). Den utredningen föreslår att MUCF får i uppdrag att utreda vad som hindrar underrepresenterade gruppers deltagande i det civila samhällets organisationer. Utredningen motiverar förslaget med att det finns ett behov av mer kunskap om orsakerna till att en del grupper av människor inte deltar i det civila samhället i lika stor utsträckning som andra (SOU 2016:13).

Syfte med uppdraget

Syftet med denna rapport är att stärka kunskapen om varför en del personer inte deltar i det civila samhället. Syftet är också att stärka kunskapen om hur hinder för deltagande kan övervinnas.

Genomförandet av uppdraget

Rapporten är en kunskapsöversikt om hinder för deltagande i det civila samhället. I arbetet med uppdraget beslutade MUCF att inte samla in ny empiri. Istället har fokus legat på att sammanställa den kunskap som redan finns på området.

Kunskapsöversikten bygger på en teoretisk modell kallad Civic Voluntarism Model (CVM). CVM modellen togs fram för att förklara skillnader i människors politiska deltagande, men appliceras här på mer generellt civilsamhällesengagemang. MUCF har använt två källor till modellen. Den ena källan är den forskningsrapport som först introducerade CVM modellen, *Voice and Equality: Civic voluntarism in american politics*. Den andra källan är en nyutgiven bok av Casey A. Klofstad där modellen appliceras på nutida samhällsförhållanden, *New advances in the Study of Civic Voluntarism: Resources, Engagement, and Recruitment*.

Forskningsresultat och andra resultat som framkommit av olika utredningar kopplas till CVM modellen för att förklara vad som kan hindra personer från att delta i det civila samhället. I rapporten är en av de främsta källorna till information om vilka som deltar eller inte deltar i det civila samhället och vilka motiv som ligger bakom ett ideellt engagemang, den senaste rapporten från Ersta Sköndal Bräcke högskolas befolkningsstudie, *Folk i rörelse - medborgerligt engagemang 1992 – 2014*, vidare kallad *Folk i rörelse*. En annan källa har också varit en rapport som samma forskare skrev 2010 till regeringen, kallad *Svenskarnas engagemang är större än någonsin: Insatser i och utanför föreningslivet*.

För att exemplifiera det teoretiska resultat som framträder i rapporten har en del av arbetet även bestått av att hitta exempel på hur offentlig sektor och civilsamhälle arbetar med att övervinna hindren för deltagande i det civila samhället. MUCF har gjort en översiktlig genomgång av dessa typer av arbeten och presenterar några exempel.

Förklaringar och avgränsningar av begrepp

Det finns några centrala begrepp i rapporten som behöver förklaras och i en del fall avgränsas. Efter en sammanfattning av hur begreppet används i rapporten, ges en mer detaljerad förklaring.

Det civila samhället

Regeringens definition av det civila samhället har i rapporten avgränsats till de mer traditionella sätten att organisera ideellt engagemang, exempelvis genom att organisationsstrukturen bygger på medlemmar. Nyare sätt att organisera ideellt engagemang, så som nätverk och tillfälliga sammanslutningar, ingår inte i den definition som används i rapporten.

I rapporten avgränsas definitionen av det civila samhället till de traditionella sätten att organisera ideellt engagemang på, exempelvis genom att organisationsstrukturen bygger på medlemmar. Begreppet definieras bredare av regeringen:

”En arena, skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet- där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen. Inom det civila samhället verkar bland annat ideella föreningar, stiftelser och registrerade trossamfund, men även nätverk, tillfälliga sammanslutningar och andra aktörer.”

(Prop.2009/10:55. s.1.)

Regeringens definition avgränsas i rapporten genom att de nyare sätten att organisera sig på, genom exempelvis nätverk och tillfälliga sammanslutningar, bortses från.

MUCF har valt att inte göra skillnad på olika typer av civila samhällsorganisationer, så som trossamfund, idéburna föreningar, idrottsföreningar med flera. Myndigheten är medveten om att verksamheterna och organiseringen ser olika ut för dessa typer av civilsamhällesorganisationer. Det har dock inte varit möjligt att undersöka dessa var och en för sig. Det finns även anledning att tro att oavsett organiseringsform eller verksamhet finns samma, eller liknande, hinder för deltagande.

I rapporten används också flera begrepp synonymt för deltagande i det civila samhället, exempelvis ideellt arbete eller ideellt engagemang.

Underrepresenterade grupper

Det här arbetet har utgått från vilka förutsättningar som behövs, på individnivå, för att delta i det civila samhället snarare än vilka grupper som är underrepresenterade.

Det centrala för rapporten är *varför* det finns underrepresenterade grupper i civilsamhället, snarare än *vilka* de underrepresenterade grupperna är. Av den anledningen har arbetet utgått från vilka förutsättningar som behövs på individnivå för att delta i det civila samhället. Det innebär vilka förutsättningar som kan behövas för att delta i det civila samhället och som därmed kan göra en ökning av representativiteten möjlig.

Det är ändå värt att nämna att begreppet underrepresenterad behöver relateras till en helhet för att få en klar betydelse. För att en grupp ska vara underrepresenterad behöver den vara det i förhållande till något. En underrepresenterad grupp i det här sammanhanget kan antingen vara underrepresenterad i förhållande till hur fördelningen av befolkningen i samhället ser ut, eller i förhållande till hur fördelningen av deltagare i det civila samhället ser ut.

Förutsättningar för att delta i det civila samhället

När förutsättningar för att delta i det civila samhället inte uppfylls kan det innebära ett hinder för att delta. Genom att beskriva förutsättningarna kan slutsatser dras kring faktorer som hindrar deltagande.

I rapporten beskrivs vad som kan hindra en person från att delta. För att komma fram till det har arbetet utgått från vilka förutsättningar som kan behövas, på individnivå, för att delta i det civila samhället. Begreppet *förutsättningar för att delta i det civila samhället* är centralt i den teoretiska modell som ligger till grund för rapporten. Genom att beskriva de förutsättningar som behövs för att delta kan slutsatser dras kring faktorer som kan hindra deltagande.

Att övervinna hinder

Hinder för att delta i det civila samhället kan övervinnas genom att hindret antingen sänks eller att personer får hjälp att överbrygga hindren.

Ett hinder är en omständighet som försvårar eller omöjliggör en verksamhet eller utveckling (Svensk ordbok, 2009). Det finns två sätt som ett hinder kan övervinnas på. Det första sättet är att lyckas överbrygga hindren. Det andra sättet är att sänka hindren. Detta kan illustreras med ett fysiskt hinder, så som i Figur 1.1.

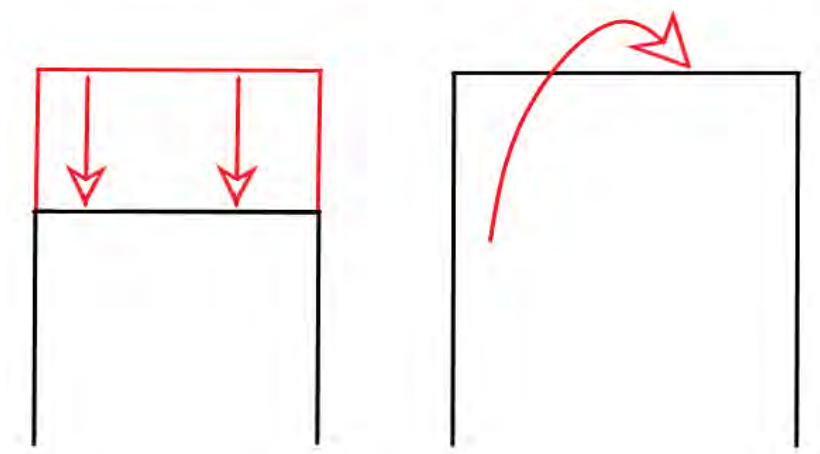

Illustration av att sänka hindren Illustration av att överbrygga hindren

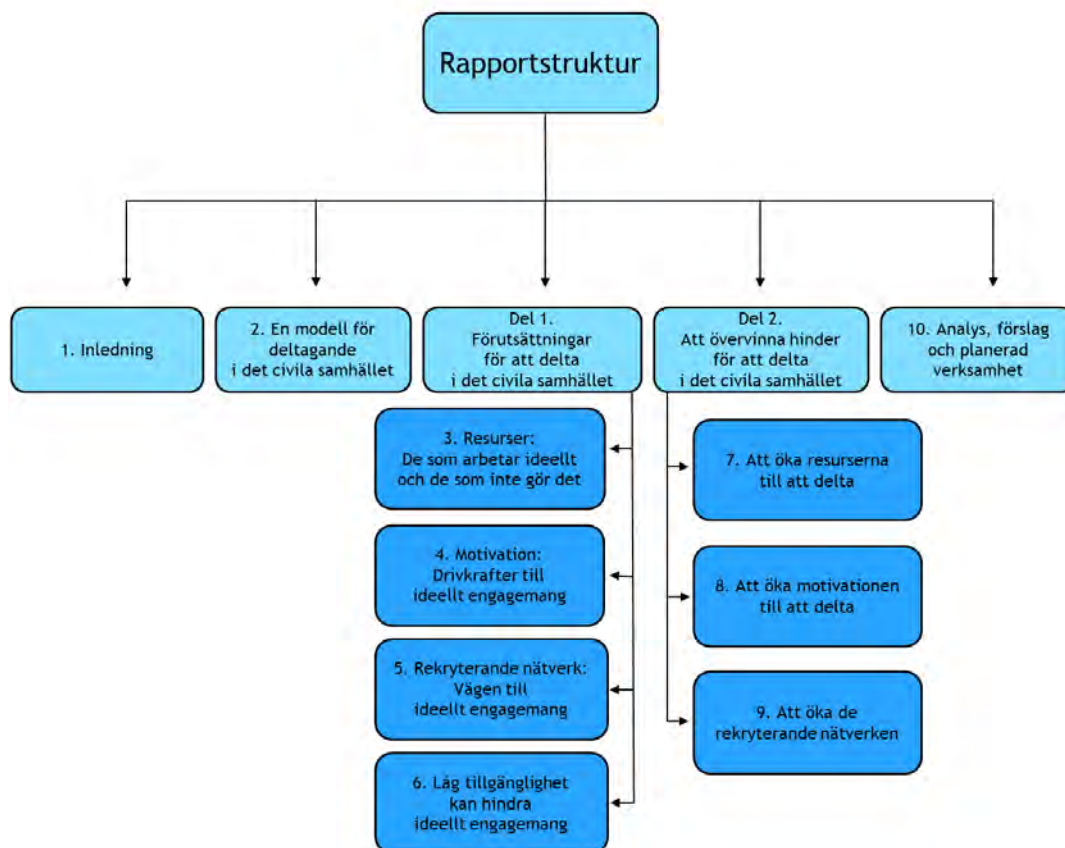
Figur 1.1 Illustration av hur hinder kan övervinnas.

Rapporten ger exempel på hur både offentlig sektor och civilsamhälle arbetar för att övervinna hinder för deltagande i det civila samhället. I rapporten presenteras exempel på båda sätten att övervinna hinder. Personer med svaga ekonomiska resurser kan exempelvis uppleva en medlemsavgift som ett hinder för deltagande. Att sänka, eller ta bort medlemsavgiften är då ett sätt att sänka hindret. Genom att hjälpa samma person att få starkare ekonomiska resurser exempelvis genom lyckade arbetsmarknadsinsatser, upplever personen inte längre medlemsavgiften som ett hinder. Personen har då fått hjälp att överbrygga hindret.

Hinder för deltagande kan förändras över tid, både under en persons liv och under den tid som personen deltar i det civila samhället. Ett exempel är om sättet att söka bidrag på ändras. Det krävs mer tid och färdigheter för att utföra samma uppgift inom föreningen som tidigare, vilket kan upplevas som ett nytt eller höjt hinder. Under livet utvecklas även personer. Utvecklingen kan leda till att personen vid ett tillfälle kan uppleva något som ett hinder och vid ett annat tillfälle inte längre uppleva det som ett hinder. Ett exempel på det är när en person får erfarenheter som leder till ökad kunskap eller en person som får ett nytt arbete, vilket ger en högre lön.

Rapportens disposition

Rapporten inleds med en beskrivning av CVM modellen. Resultatet av rapporten är uppdelad i två delar, en teoretisk del och en del där det teoretiska resonemanget exemplifieras. Rapporten avslutas med en analys och myndighetens förslag och planerade verksamhet. Se Figur 1.2 nedan för en illustration av dispositionen.

Figur 1.2 Illustration av disposition av rapportens huvuddel.

Den första delen av rapporten utgår från vilka förutsättningar som behövs för deltagande i det civila samhället. Kapitel 3, 4 och 5 fokuserar på de individbaserade förutsättningarna, medan kapitel 6 behandlar förutsättningar som individen inte själv kan styra över.

Den andra delen av rapporten består av exempel på hur offentlig sektor och civilsamhället har arbetat för att göra deltagande i det civila samhället möjligt för fler. I kapitel 7, 8 och 9 beskrivs dessa exempel utifrån de förutsättningar som tagits upp i den första delen av rapporten.

Struktur för kapitel

Alla kapitel har en inledande, kursiverad text. Denna text beskriver kortfattat kapitlets upplägg och övergripande innehåll samt hur kapitlet relaterar till CVM modellen. Alla kapitel avslutas också med en sammanfattande ruta med punkter på det viktigaste innehållet i kapitlet.

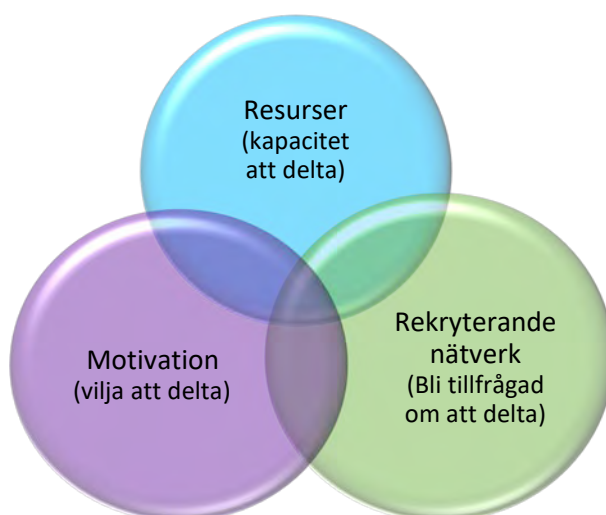
2 En modell för deltagande i det civila samhället

Kapitlet inleder med en beskrivning av den teoretiska modell som används för att beskriva varför en del deltar i det civila samhället, medan andra inte gör det. Modellen beskrivs först översiktligt och de tre efterföljande avsnitten beskriver de tre förutsättningar som modellen bygger på.

CVM modellen¹ togs fram för att förklara skillnader i människors deltagande i politiken, men teorin kan även appliceras på andra typer av engagemang i det civila samhället.

Forskarna som utvecklade modellen visade att deltagande har tre saker gemensamt; personen har kapacitet att delta (resurser), viljan att delta (motivation) och har ofta blivit tillfrågad om att delta (rekryterande nätverk). Dessa gemensamma komponenter är i olika grad förutsättningar för deltagande i det civila samhället (Brady, Schlozman, & Verba, 1995).

För att möjligheten till deltagande ska vara så stor som möjligt behöver alla dessa tre förutsättningar vara uppfyllda (Brady et al, 1995). Två av förutsättningarna behövs var och en för sig: resurser och motivation. Den tredje, rekryterande nätverk, är bidragande men behövs inte i samma utsträckning som de andra två.

Figur 2.1 Förutsättningar för att delta i det civila samhället.

¹ CVM modellen togs fram av Sidney Verba, Key Lehman Schlozman och Henry Brady, vid Harvard University under 1990-talet.

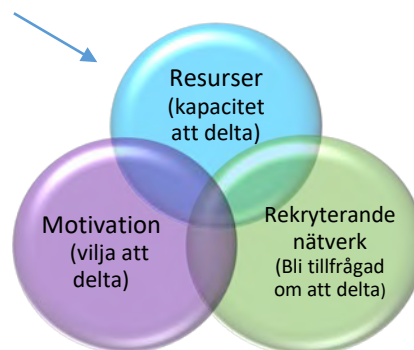
En person som både har resurser att delta och vill delta i det civila samhället kan ändå stå utanför då personen inte har någon kontakt med, eller ingång till, det civila samhället. När en förutsättning inte uppfylls helt kan det istället bli till det ett hinder för deltagande².

Dessa tre förutsättningar hänger ihop och påverkar varandra, och kan inte ses som isolerade förutsättningar (Brady et al, 1995). Exempelvis kan ökade resurser att delta i det civila samhället också leda till att motivationen ökar och att det sociala nätverket breddas, vilket ökar möjligheten att bli rekryterad.

² Se definitionen av begreppet, "förutsättningar för att delta i det civila samhället" i kapitel 1.

Resurser

Resurser är tid, pengar³ och medborgerliga färdigheter⁴ (Klofstad, 2016). I faktarutorna nedan beskrivs dessa resurser mer ingående.

Pengar och tid

Ett ideellt engagemang kräver som utgångspunkt ofta antingen tid, pengar eller både tid och pengar. Det krävs uppoffring av tid från en person som exempelvis är ledare i en idrottsförening, samlar ihop personer till ett demonstrationståg eller är förtroendevald i en idéburen ideell förening. Ett annat sätt att engagera sig i det civila samhället är att bidra ekonomiskt till ett visst syfte, exempelvis ge bidrag till Greenpeace, Rädda Barnen eller Röda Korset. Ett ideellt engagemang kan också kosta personen både pengar och tid, ofta i form av medlemsavgift i en organisation, som personen även lägger ner tid i.

Medborgerliga färdigheter

Klofstad (2016) beskriver hur CVM modellen definierar begreppet medborgerliga färdigheter som de organisatoriska och kommunikativa färdigheter som behövs för deltagande i det civila samhället. Dessa kan exempelvis vara utbildning, vokabulär, kommunikativa färdigheter, organisatoriska färdigheter och ledarskapsfärdigheter (Klofstad, 2016). Dessa typer av resurser både ökar sannolikheten för deltagande i det civila samhället och sannolikheten för ett lyckat sådant. Skaparna av CVM modellen lyfter främst fram att denna typ av resurs kan erhållas genom deltagande i andra sociala sammanhang, exempelvis inom familjen, i skolan, på jobbet, i en församling eller annan typ av civilsamhällesorganisation (Klofstad, 2016).

Det är intressant att undersöka vilka som har dessa resurser och vad som gör att en person har dessa resurser eller inte. Det finns inte något enkelt, korrekt sätt att generalisera och tilldela olika grupper i samhället dessa resurser. Det finns däremot en koppling som kan dras till socioekonomiskt resursstarka, respektive resurssvaga personer (läs mer i kapitel 3). Ett tydligt samband mellan hög socioekonomisk status och ett engagemang i det civila samhället har tidigare visats (Klofstad 2016). En trolig förklaring till detta samband ger CVM modellen, som påvisar betydelsen av tid och pengar för engagemang, vilket i högre utsträckning finns hos individer med hög socioekonomisk status (Klofstad, 2016).

³ Finansiella resurser används även som synonym till resursen pengar.

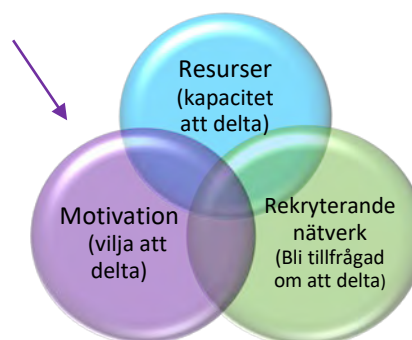
⁴ Observera att begreppet inte förutsätter att individen är svensk medborgare, utan syftar till färdigheter som används för att kunna delta och påverka i samhället.

Genom CVM modellen kan sambandet mellan socioekonomisk status och deltagande i det civila samhället förklaras. Modellen beskriver hur finansiella resurser och medborgerliga färdigheter är faktorer som bidrar till modellens förutsättning; resurser (Klofstad, 2016). Båda faktorerna är också nära kopplade till socioekonomisk status.

En person med hög socioekonomisk status har ofta goda finansiella resurser. Förutsättningarna för att ha stora medborgerliga färdigheter är även större för en person med hög socioekonomisk status. Dessa personer deltar i flera andra sociala sammanhang i större utsträckning än personer med låg socioekonomisk status. Ett exempel på medborgerliga färdigheter är kommunikativ förmåga. Det är troligt att en person som har en hög socioekonomisk status även har fått öva och utveckla sin kommunikativa förmåga på olika sätt. Kommunikativ förmåga är något som arbetsgivare ofta värdesätter för högre positioner (vilka även är högre avlönade). Därför är kommunikativ förmåga en resurs som personer med stark socioekonomisk status har fått större möjlighet att öva upp.

Motivation

Det finns flera motivationskällor som kan leda till ett engagemang i det civila samhället. Forskarna bakom CVM modellen mätte politiskt engagemang på fyra sätt: känslan av att kunna påverka, politiskt intresse, kunskap om politik, och styrkan av politiska åsikter (Klofstad, 2016). Dessa lämpar sig väl för att applicera på engagemang i det civila samhället.

Känslan av att kunna påverka kan till exempel kopplas till när motivation uppstår utifrån missnöje. Viljan att förändra något kan då leda till ett engagemang i det civila samhället. Ett politiskt intresse kan jämföras med ett intresse av de aktiviteter som erbjuds inom civilsamhället och kunskap om politik kan jämföras med att veta vilket utbud som finns inom civilsamhället. Att inte ha resurser till att delta eller att inte känna sig välkommen i det civila samhället kan också vara anledningar till låg motivation till att delta.

Figur 2.2 Anledningar till liten eller låg motivation att delta i det civila samhället.

När förutsättningen motivation inte uppfylls kan det vara ett hinder för deltagande i det civila samhället. Att inte ha motivation kan för en del personer dock vara ett hinder som är helt naturligt och inget som bör åtgärdas. Målet med politiken för det civila samhället är inte att få alla som gjort ett aktivt val att inte delta i det civila samhället, att delta. De som gjort ett informerat val och genom det avstår från att delta i det civila samhället ska vara fria att göra så (se Figur 2.2, mörkt grön ruta i övre vänstra hörnet).

Av större intresse för detta sammanhang är de orsaker till låg motivation som kan ses som hinder för deltagande. Motivationen kan vara låg när personer upplever att de inte har tillräckliga resurser, inte känner sig välkomna, eller inte vet vilket utbud som finns (se Figur 2.2, de tre ljusa, orangefärgade rutorna). För att möjliggöra deltagande bör dessa anledningar till låg motivation belysas.

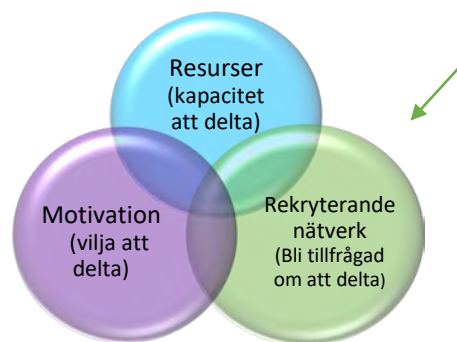
Rekryterande nätverk

Rekryterande nätverk är sociala kontaktytor där rekrytering till organisationer inom det civila samhället skulle kunna uppstå. Ett exempel är arbetsplatsen där kollegorna kan utgöra en del av en persons rekryterande nätverk. Andra exempel på nätverk är skolan eller familjen. CVM modellen

visar att rekryterande nätverk är en förutsättning som ökar sannolikheten för deltagande i det civila samhället, men som inte är ett krav för deltagande på samma sätt som resurser och motivation är (Klofstad, 2016).

Von Essen, Jegermalm & Svedberg (2015) visar i *Folk i rörelse* att nätverk och sociala kontakter är betydelsefulla faktorer för att personer startar sitt engagemang (läs mer i kapitel 5). Dock poängterar forskarna bakom CVM modellen att deltagande äger rum även utan aktiv rekrytering. Forskarna lyfter istället fram rekrytering som en faktor som kan göra att en person bestämmer sig för att delta i det civila samhället (Brady et al, 1995).

Det är sannolikt att personer som aktivt rekryteras i större utsträckning har minst en av de andra två förutsättningarna för deltagande, resurser och motivation (Klofstad, 2016). På så sätt kommer personer med mindre resurser eller lägre motivation, sannolikt inte bli rekryterade i lika stor utsträckning.

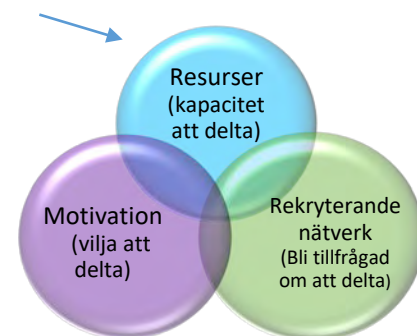

Sammanfattning av kapitlet

- CVM modellen kan användas som utgångspunkt för att förstå vilka individuella förutsättningar som kan behövas för att delta i det civila samhället och genom det även vilka hinder som kan finnas.
- Tre förutsättningar utgör modellens kärna:
 - Resurser (förmåga att delta)
 - Motivation (vilja att delta)
 - Rekryterande nätverk (att bli tillfrågad om att delta)

Del 1. Förutsättningar för att delta i det civila samhället

3 Resurser: De som arbetar ideellt och de som inte gör det

Kapitlet fördjupar kunskapen om hur resurser kan påverka vilka som deltar i det civila samhället. Här beskrivs både vilka grupper som deltar, respektive inte deltar och vad som ligger bakom dessa mönster.

Socioekonomiska resurser

Faktorer som utbildningsnivå och föräldrars föreningsbakgrund kan bidra till både ökade resurser, i form av medborgerliga färdigheter, och rekryterande nätverk, i form av sociala arenor.

I *Folk i rörelse* framgår det att socialt kapital, tillgång till sociala arenor och ett socialt arv är tydliga gemensamma drag bland de som arbetar ideellt (von Essen et al, 2015). *Folk i rörelse* beskriver hur detta samband har blivit allt tydligare under studiens gång (1992-2014) och hur socioekonomiska resurser, exempelvis utbildningsnivå i kombination med sociala nätverk ökar sannolikheten för ideellt engagemang. Det är inte enbart de sociala sammanhangen som ger grund för ideellt engagemang, utan det behöver också kompletteras med kompetens, kunskap och erfarenhet av exempelvis föreningsliv (von Essen et al, 2015).

Heltidsanställning är en faktor som von Essen et al (2010) visar har ett positivt samband med ideellt engagemang. Heltidsanställning kan tydligt knytas till CVM modellens förutsättning resurser genom att personens finansiella situation blir starkare genom en heltidsanställning.

Fler män i idrottsrörelsen

Kön och ålder har inte lika tydliga samband med ideellt engagemang som socioekonomiska resurser eller tillgången till sociala arenor. Skillnaden mellan andelen män och kvinnor som arbetar ideellt är dock statistiskt signifikant i rapporten *Folk i rörelse*. Studien visar att det är en något högre andel män som arbetar ideellt än kvinnor. Denna skillnad i engagemang förklarar författarna till *Folk i rörelse* till viss del med att män är överrepresenterade i idrottsföreningar, vilket är den enskilt största organisationskategorin. En annan förklaring som *Folk i rörelse* tar upp är det nationella ekonomiska läget. Under de år som Sverige upplevt ett mindre gynnsamt ekonomiskt läge har andelen ideellt engagerade män legat relativt konstant, medan andelen kvinnor varit lägre än vanligt. Detta skulle kunna tyda på att kvinnors engagemang påverkas mer av landets ekonomiska läge än vad mäns engagemang gör. Detta behöver dock inte vara ett kausalt samband (von Essen et al, 2015).

Störst ideellt engagemang bland medelålders

Den största andelen ideellt engagerade finns i kategorin medelålders personer (von Essen et al, 2015). Både resurser och rekryterande nätverk är förutsättningar som till en viss gräns kan antas öka med åldern. Därför är det rimligt att andelen som är engagerade i det civila samhället är som störst inom gruppen medelålders personer. 2009 års befolkningsstudie visar att den yngre åldersgruppen, 16 - 29 år, hade en lägre andel engagerade tjejer och killar, än övriga ålderskategorier. I den senaste rapporten från Ersta Sköndal Bräcke Högskolas befolkningsstudie, *Folk i rörelse*, har andelen engagerade i denna åldersgrupp dock ökat markant för både tjejer och killar (von Essen et al, 2015).

Väletablerade personer är det civila samhällets kärntrupp

På grund av att det ideella engagemanget är ett så pass utbrett samhällsfenomen i Sverige är det svårt att urskilja tydliga statistiska skillnader mellan den förhållandevis lilla gruppen som inte arbetar ideellt och den utbredda grupp som arbetar, eller har arbetat, ideellt (von Essen et al, 2015). För att komma runt den problematiken har forskarna bakom *Folk i rörelse* valt att jämföra de två extremgrupperna; de som aldrig arbetat ideellt och de som gör stora ideella insatser. Som stora insatser räknas personer som arbetat ideellt i längre än fem år och som arbetar fler timmar per månad än genomsnittet. Den sistnämnda gruppen kallas ibland för det civila samhällets kärntrupp.

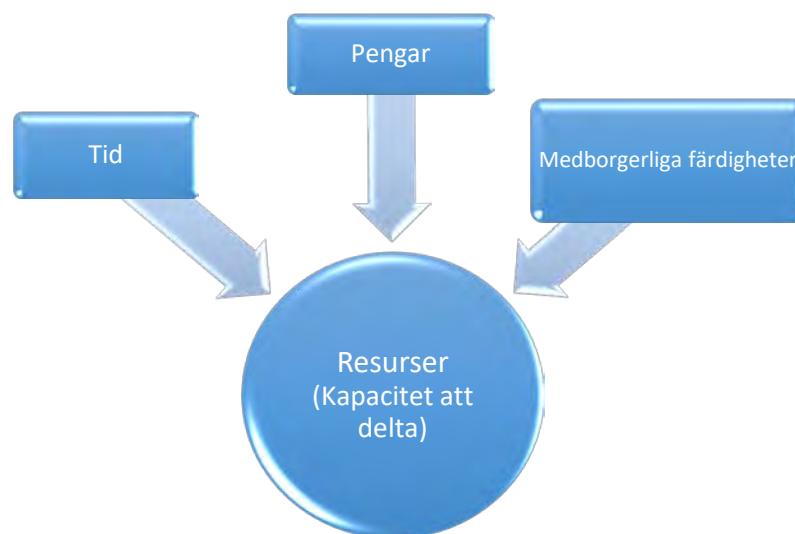
Av jämförelsen i studien framgår att personer i kärntruppen ofta har en högre utbildning, högre inkomst och oftare lever tillsammans med en partner än andra som arbetar ideellt. De har även ofta en betydelsefull roll i det civila samhället, exempelvis styrelseledamot (von Essen et al, 2015). En sådan roll kan anses kräva både förtroende, goda relationer och erfarenhet av föreningsliv. Dessa personer har ofta möjlighet till både inflytande och makt i organisationen samt i det lokala samhället (von Essen et al, 2015). Sammantaget visar beskrivningen av det civila samhällets kärntrupp att denna grupp i stor utsträckning består av personer med högre socioekonomisk status som är väletablerade i samhället.

Studien *Folk i rörelse* visar att bland de personer som aldrig arbetat ideellt är det mindre vanligt med en eftergymnasial utbildning, att förvärvsarbeta, ha en hög lön samt att äga en bostadsrätt (von Essen et al, 2015). I gruppen är kvinnor något överrepresenterade. Det är också vanligare att vara ensamstående förälder med hemmavarande barn (von Essen et al, 2015), vilket är vanligare bland kvinnor än bland män. Sammantaget visar beskrivningen av gruppen som aldrig arbetat ideellt att denna i större utsträckning består av personer som är mindre etablerade i samhället.

Bilden som framträder i analysen av de två extremgrupperna bekräftar till stor del de skillnader som beskrivits tidigare i kapitlet. Främst är det personer med svagare etablering i samhället och svaga socioekonomiska resurser, som inte deltar i det civila samhället. Detta stämmer väl överens med CVM modellens förutsättning resurser och i förlängningen även förutsättningen rekryterande nätverk.

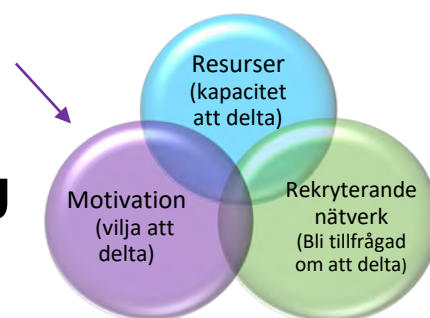
Sammanfattning av kapitlet

- Personer som är väletablerade i samhället har större sannolikhet att arbeta ideellt mycket och länge.
- Personer som är mindre etablerade i samhället har i större utsträckning aldrig arbetat ideellt.
- Sociala arenor, ett socialt nätverk och starka socioekonomiska resurser skapar goda förutsättningar för ideellt engagemang.
- Det är en något större andel män som arbetar ideellt. Detta kan delvis förklaras av att en stor del av det civila samhället består av idrottsrörelsen, där män är överrepresenterade.
- Andelen personer som är ideellt engagerade i medelåldern är större än i övriga åldersklasser.

Figur 3.1 Sammanfattande illustration över CVM modellens förutsättning, resurser.

4 Motivation: Drivkrafter till ideellt engagemang

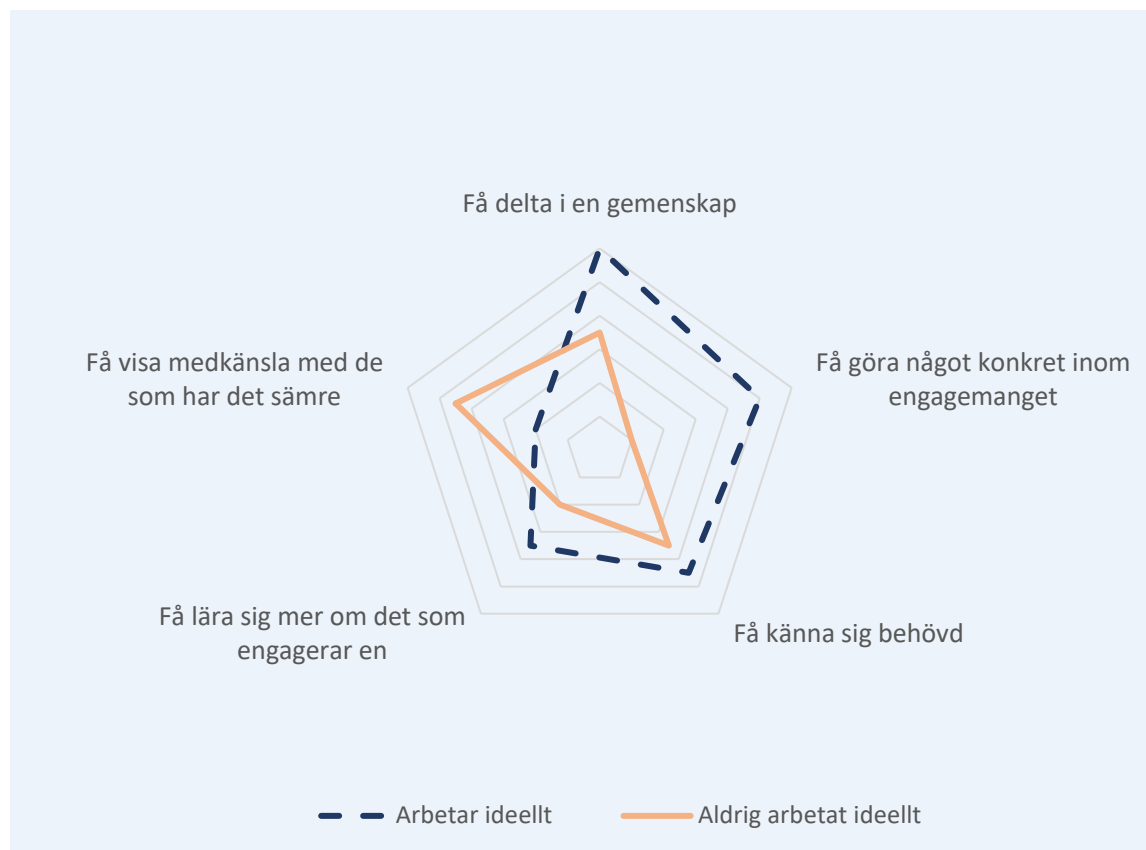
Kapitlet inleder med en beskrivning vad forskning visar är drivkrafter för ideellt arbete för personer som arbetar ideellt och för personer som aldrig arbetat ideellt. Dessa grupper jämförs sedan och två olika typer av motiv beskrivs. En jämförelse görs även mellan personer i olika åldrar och sist beskrivs ungas motivation till ideellt arbete särskilt.

Frågan om vilka anledningar och motiv människor har för att delta i det civila samhället är komplex. I forskning och rapporter förklaras ideellt arbete ofta utifrån förutsättningar som ålder, kön, familj och socioekonomiska resurser. Resultaten som framkommit av sådana analyser finns beskrivet i kapitel 3. Ett annat sätt att förklara varför en del arbetar ideellt är att utgå från motivationen till engagemang. Det kan beskrivas som drivkrafter för deltagande i det civila samhället.

Ett sätt att undersöka motivation är att fråga personer vad som gjorde att de började arbeta ideellt. Det finns dock flera inneboende problem med att ställa direkta frågor av denna typ. Det finns till exempel inte något sätt att kontrollera personens svar. Det kan också av flera anledningar vara svårt för personen att svara sanningsenligt på frågan. Det finns ofta flera motiv till ett engagemang, det kan vara svårt att veta vad som var avgörande för engagemanget. Sanningen om vilket motivet till engagemang var kan också förskönas eller tonas ned. Detta kan ske både medvetet och omedvetet. Svaren kan också påverkas av samhällets värderingar och normer, eller av de värderingar och normer som finns i det engagemang som personen numera deltar i (von Essen et al, 2015).

Motiv till ideellt arbete

I *Folk i rörelse* har analysen av motivation till ideellt engagemang gjorts utifrån personer som vid tillfället arbetade ideellt och personer som aldrig hade arbetat ideellt.⁵ De motiv som von Essen et al (2015) fann värderades högst av de ideellt engagerade var ”att få delta i en gemenskap”, ”att få göra något konkret inom det området som engagerar personen” och ”att få känna sig behövd”. Av de som aldrig varit ideellt engagerade värderades ”att visa medkänsla med de som har det sämre” högst (von Essen et al, 2015).

Källa: *Folk i rörelse – medborgerligt engagemang 1992-2014 (2015)* (Folk i rörelse)

Bearbetning: MUCF (2018)

Kommentar 1: Från mitten och utåt går skalan från 4,5 till 5,8.

Kommentar 2: Respondenterna fick ange på en skala 1-7 hur viktigt olika motiv till ideellt arbete var för dem. 1 betyder att motivet inte betyder något för personen och 7 betyder att motivet betyder mycket för personen.

Figur 4.1 De högst värderade motiven till ideellt arbete, efter engagemang, 2014, genomsnitt poäng.

⁵ I *Folk i rörelse* redovisas även en grupp där personerna har varit ideellt engagerade, men inte är det vid tillfället för undersökningen.

Medkänsla och egennyttiga motiv viktigare för personer som aldrig arbetat ideellt

De fem motiven som presenteras i *Folk i rörelse* värderar de olika grupperna relativt lika (se Figur 4.1). Dock är det intressant att gruppen av personer som aldrig arbetat ideellt värderar ”att få visa medkänsla” högre än gruppen av personer som arbetar ideellt. I övrigt värderar gruppen av personer som inte arbetar ideellt i genomsnitt värderingarna lägre än de som arbetar ideellt (von Essen et al, 2015).

Generellt sett värderar personer som arbetar ideellt motiven högre än personer som inte arbetar ideellt. Undantagen är motiven ”att få visa medkänsla” och de två egennyttiga motiven ”att få kontakter som kan hjälpa i arbetslivet” samt ”att kunna skriva på sitt CV eller få intyg på att personen arbetat ideellt”. Anledningen till det brutna mönstret tror forskarna kan vara att personer som arbetar ideellt socialiseras in i ett värderingsmönster där egennyttiga motiv inte värderas lika högt som övriga motiv (von Essen et al, 2015).

Olika typer av motiv till ideellt engagemang

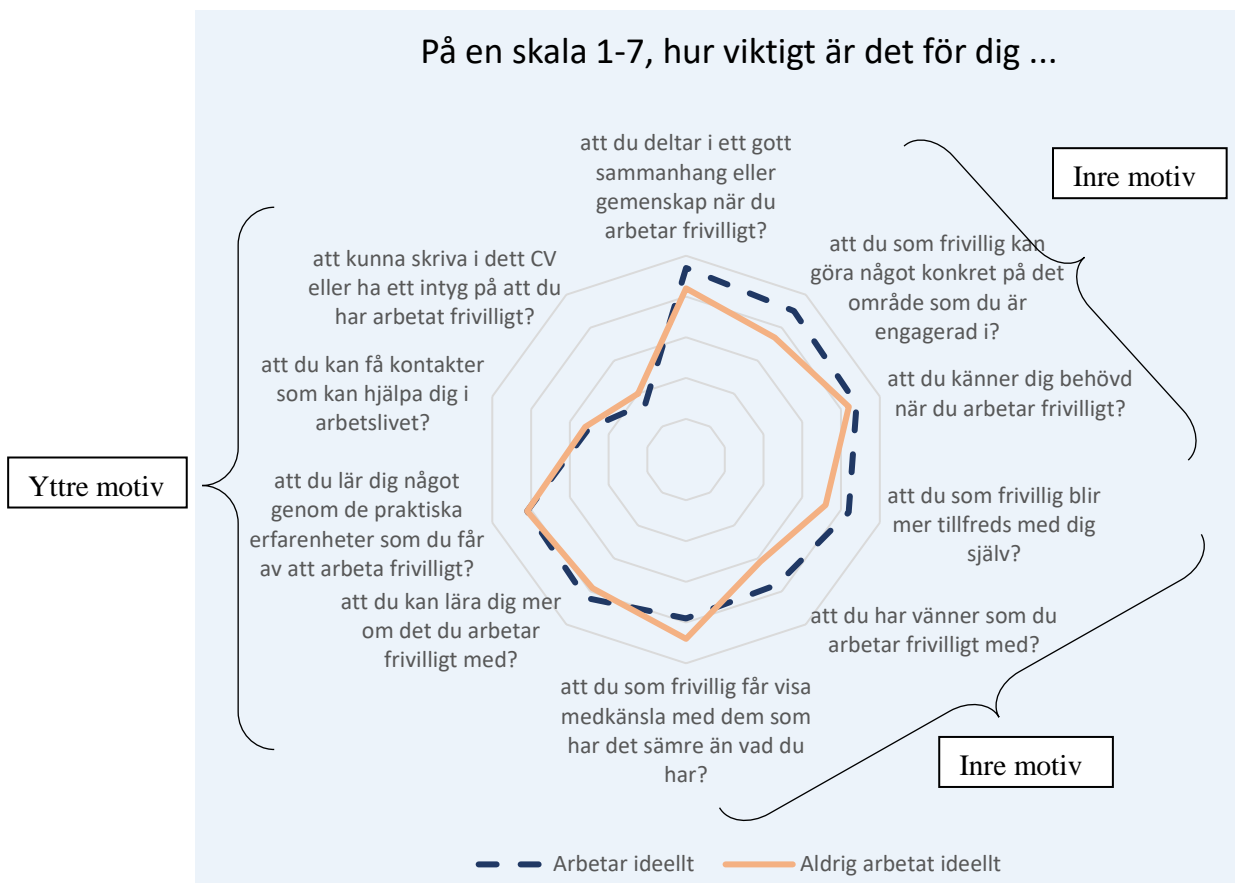
Folk i rörelse visar att en del motiv hänger ihop med varandra och att två olika typer av motiv kan urskiljas (von Essen et al, 2015). I textrutorna nedan förklaras de två typerna av motiv och i Figur 4.2 visas hur de yttre och inre motiven värderas av de tre undersökta grupperna.

Yttre motiv

Yttre motiv genererar mervärde för individen, som kan användas utanför det ideella engagemanget. De yttre motiven består av två egennyttiga och två kunskapsfokuserade motiv. Motiven betonar det humankapital och socialt kapital som personer får av det ideella engagemanget. Andra begrepp som kan användas för yttre motiv är instrumentella motiv och extrinsikala motiv.

Inre motiv

Inre motiv utgör en belöning i sig själva. De speglar vikten av att delta i ett sammanhang, att få värderingar och känna sig mer tillfreds med sig själv. Andra begrepp som kan användas för inre motiv är inneboende motiv och intrinsikala motiv.

Källa: Folk i rörelse – medborgerligt engagemang 1992-2014 (2015) (Folk i rörelse)

Bearbetning: MUCF (2018)

Kommentar 1: Från mitten och utåt går skalan från 1 till 6.

Kommentar 2: Respondenterna fick ange på en skala 1-7 hur viktigt olika motiv till ideellt arbete var för dem. 1 betyder att motivet inte betyder något för personen och 7 betyder att motivet betyder mycket för personen.

Figur 4.2 Yttre och inre motiv till ideellt arbete efter engagemang, 2014, genomsnitt poäng.

Skillnaderna mellan hur högt dessa motiv värderas av de olika grupperna är små. De Yttre motiven tycks dock värderas relativt lika av alla grupperna, medan de inre motiven tycks värderas något högre av personer som är ideellt engagerade, än av personer som aldrig varit ideellt engagerade. Generellt sett är sambandet mellan dessa två typer av motivation och andra vanliga bakgrundsvariabler är inte så starkt (von Essen et al, 2015).

Viktigare för yngre med yttre motiv

Folk i rörelse visar att yttre motiv värderas något högre av yngre personer, än av äldre. Det är den bakgrundsvariabel som starkast kan kopplas till de olika typerna av motiv. Nyttan av de kunskaper och kontakter som ideellt arbete kan leda till antas generellt sett minska med åldern, vilket skulle kunna förklara varför yttre motiv inte värderas lika högt bland äldre personer. Folk i rörelse lyfter även fram att en annan förklaring kan vara det värderingsmönster som äldre personer växt upp med. Altruistiska motiv och pliktmoral för samhället var högre värderat förr, vilket är värderingar som leder till inre motiv snarare än yttre motiv (von Essen et al, 2015).

Ungas motiv till ideellt engagemang

I MUCF's rapport *Fokus 10: En analys av ungas inflytande* (2010) berättar intervjupersonerna att ett motiv till samhällsengagemang för unga är upplevd orättvisa mot den egna personen, mot andra personer eller situationer. När denna orättvisa står i kontrast till de egna värderingarna skapas en motivation till samhällsengagemang hos en ung person. Ett annat motiv som lyfts fram i rapporten är intervjupersonernas berättelser av känslan om en förväntan på att den unga personen ska vara samhällsengagerad. Ytterligare en stark motivationskraft som beskrivs är känslan av att vara behövd och att den unga personen kan tillföra något eller lösa ett problem. Även att ingå i en gemenskap och att göra något kul som personen mår bra av uppges vara drivkrafter för samhällsengagemang för unga (MUCF, 2010).

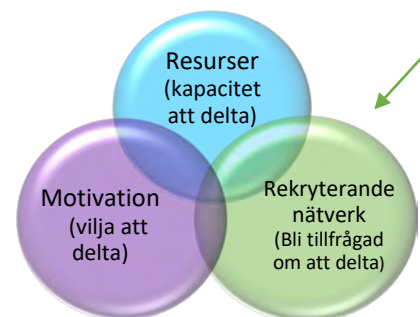
Sammanfattning av kapitlet

- Motiv som är viktiga för ideellt engagemang är framförallt:
 - att få delta i en gemenskap
 - att få göra något konkret inom det området som engagerar personen
 - att få känna sig behövd
- Egennyttiga motiv och motiv som syftar till att ge kunskap hänger ofta ihop, så kallade yttre motiv. Motiv som istället utgör en belöning i sig själva kan kallas inneboende motiv.
- Personer som arbetar ideellt värderar de inre motiven högre än personer som aldrig har arbetat ideellt gör.
- Motiv som unga specifikt uppger, ligger i stor sett i linje med övriga motiv. Orättvisa som motivationskraft och känslan av möjlighet att kunna påverka är dock något som unga särskilt lyfter fram som motivation till engagemang i det civila samhället.

Figur 4.3 Sammanfattande illustration av CVM modellens förutsättning, motivation.

5 Rekryterande nätverk: Vägen till ideellt engagemang

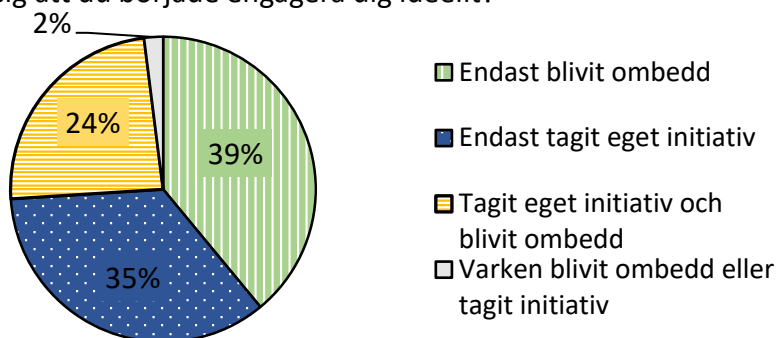

Enligt Civic Voluntarism Model (CVM) är rekryterande nätverk en förutsättning som snarare ökar sannolikheten för ett engagemang, än är ett krav för deltagande i det civila samhället. Kapitlet beskriver hur vägen till ideellt engagemang ser ut. Både att bli tillfrågad och att ta eget initiativ till ett engagemang tas upp som vägar till ideellt engagemang. Sociala kontakter beskrivs påverka båda vägarna och hur ålder kan påverka vilken väg till engagemang som tas beskrivs sist i kapitlet.

Ungefär lika många tar eget initiativ som blir ombudda

Det finns olika vägar in i ideellt engagemang. En sådan är att bli ombedd att engagera sig i en organisation av de som redan är engagerade. Ett annat sätt är att själv ta initiativ till att delta. I *Folk i rörelse* har de ideellt engagerade besvarat frågan ”Hur kom det sig att du började engagera dig ideellt?”. Av svaren framgår att det är ungefär lika stor andel som endast blivit ombudda att engagera sig, som endast tagit eget initiativ till att engagera sig (39 procent respektive 35 procent). Ungefär hälften av alla som gör ideella insatser har minst två engagemang. Dessa personer kan därför både blivit tillfrågade och tagit eget initiativ. Av alla ideellt engagerade var det 24 procent som svarade att de både blivit ombudda och tagit eget initiativ (von Essen et al, 2015) (se Figur 5.1).

Hur kom det sig att du började engagera dig ideellt?

Källa: *Folk i rörelse – medborgerligt engagemang 1992-2014 (2015) (Folk i rörelse)*
Bearbetning: MUCF (2018)

Figur 5.1 Fördelning av hur personer börjat engagera sig ideellt, 2014, Andel i procent av personer som är ideellt engagerade.

Sociala kontakter är viktigt

Folk i rörelse visar att sociala kontakter och nätverk är viktigt för de som blivit ombedda att engagera sig. Nästan 65 procent av alla ideellt engagerade uppger att de blivit ombedda att engagera sig i minst ett engagemang. Det vanligaste är att dessa personer blivit inbjudna av någon de känner eller varit bekant med, alternativt att de blev ombedda eller inbjudna av någon i organisationen som de är engagerade i (von Essen et al, 2015).

För personer som har tagit eget initiativ till engagemang är närstående personer och andra sociala relationer också viktiga. Bland de som svarat att de tagit eget initiativ, är det störst andel som svarat att de har en närstående som är aktiv i organisationen eller att de fick höra om verksamheten av någon de kände. Det är betydligt färre som svarar att de blev intresserade av verksamheten via media eller att de anmälde sig till ett volontärprogram på sin arbetsplats (von Essen et al, 2015).

Ett exempel på när sociala kontakter kan leda till engagemang är för föräldrar med hemmavarande barn. Hemmavarande barn är en faktor som visat sig öka sannolikheten för ideellt engagemang för föräldrarna (von Essen, Jegermalm & Svedberg, 2010). Ett hemmavarande barn kan leda till ett bredare kontaktnät genom olika sammanhang som skapas för föräldrar i samhället, exempelvis föräldragrupper på Barnavårdscentralen (BVC) eller föräldramöten på förskolan.

Vanligt att yngre personer tar eget initiativ till engagemang

Andelen personer som i *Folk i rörelse* uppger att de bara har tagit eget initiativ till sitt engagemang sjunker med åldern (von Essen et al, 2015). I rapporten *Folk i rörelse* uppgav 47 procent av de engagerade i den yngsta åldersklassen (16 - 29 år) att de endast tagit eget initiativ, medan 37 procent uppgav att de blivit ombedda.⁶ I den näst äldsta åldersklassen (60 - 74 år) var förhållandet motsatt och det var 26 procent som endast tagit eget initiativ och 46 procent som blivit ombedda att engagera sig⁷ (von Essen et al, 2015).

Sambandet mellan ålder och hur engagemanget startar kan bero på flera saker. En anledning som *Folk i rörelse* tar upp är att antalet kontakter kan tänkas öka med åldern, och därigenom sannolikheten att bli ombedd att engagera sig. Till en viss gräns kan en persons resurser också väntas öka med åldern. Detta kan leda till att den äldre personen blir mer efterfrågad från ideella organisationer (von Essen et al, 2015).

Sammanfattning av kapitlet

- Det är ungefär lika många som blir ombedda att engagera sig ideellt, som tar eget initiativ. Ungefär en fjärdedel av alla engagerade har både tagit eget initiativ och blivit tillfrågade.
- För de som blivit ombedda är det vanligast att de fått frågan av en person de känner eller av en person som redan är aktiv i organisationen. Detta visar på vikten av sociala nätverk och kontakter för att engagera sig ideellt.
- Sociala nätverk är även viktiga för att personer ska ta eget initiativ till ideellt engagemang. Många av de som tagit eget initiativ till engagemang hade en närstående som var aktiv eller hörde talas om organisationen från någon de kände.
- Yngre tar oftare eget initiativ, medan äldre oftare blir ombedda.

Figur 5.2 Sammanfattande illustration av CVM modellens förutsättning, rekryterande nätverk.

⁶ 15 procent uppgav istället att de både tagit eget initiativ och blivit ombedda att engagera sig.

⁷ 23 procent uppgav istället att de både tagit eget initiativ och blivit ombedda att engagera sig.

6 Låg tillgänglighet kan hindra ideellt engagemang

Kapitlet beskriver hur tillgängligheten av det civila samhället är en förutsättning för deltagande och hur låg tillgänglighet kan vara ett hinder för deltagande. I kapitlet beskrivs tillgängligheten först utifrån civilsamhällets närvaro och sedan utifrån hur inkluderande civilsamhällets verksamheter är.

Ett närvarande civilsamhälle

En förutsättning för deltagande i det civila samhället är närvaron av civilsamhällesorganisationer och synligheten av dem. För att personer ska kunna och vilja delta i en organisation behöver personerna veta om att organisationen finns. Synligheten av organisationen är något som tas upp i samband med rekryteringsarbeten hos det civila samhällets organisationer som viktigt. Exempelvis skriver Svenska folkskolans vänner (SVF) på sin hemsida:

”Mottot ’Vi finns, vi syns och vi hörs’ kan vara det enklaste sättet att rekrytera nya medlemmar.”

(SVF, u.å.)

Det behöver också vara tydligt vad ett deltagande innebär och vilka förväntningar som finns vid ett deltagande. För Idrottsförbundet skriver Lisbet Olofsson i artikeln *Goda råd för rekrytering – föreningarnas bästa tips* att det bör framgå vid en rekrytering till en styrelseroll vad posten innebär, vilka arbetsuppgifter som ska göras och vilka befogenheter rollen ger. I artikeln återges olika idrottsföreningars bästa tips för rekrytering. Bygdeå GIF ger tipset:

”Fråga inte bara de du känner. Sprid information på FB och dylikt. Var tydlig med vilken typ av person som söks och vad det innebär för den personen att ta på sig uppdraget. Se till att det finns ett tydligt nätverk så att personen känner att den får stöd när den ska komma in i sin roll.”

(Västerbottens idrottsförbund, 2018)

Ett civilsamhälle som inte är närvarande och syns kan innebära ett hinder för deltagande i det civila samhället. För personer som saknar någon eller flera av de förutsättningar som CVM modellen framställer, kan låg närvaro av det civila samhället upplevas som ett större hinder än för personer som uppfyller CVM modellens förutsättningar. Utan att veta vad som erbjuds av det civila samhället, eller hur det fungerar att delta i det, kan det vara svårt att uppnå tillräckliga resurser, eller att uppamma tillräcklig motivation för att kunna delta i det civila samhället.

Ett inkluderande civilsamhälle

En annan form av tillgänglighet är inkludering. Det innebär att organisationerna i det civila samhället låter alla ingå i organisationen på lika villkor. Det kan exempelvis vara att organisationerna är öppna för nya medlemmars behov och åsikter samt att verksamheten anpassas för att fler ska känna sig välkomna och bekväma. Till exempel har idrottens studieförbund SISU gjort ett arbete kring normkritiskt tänkande och hur idrottsföreningar kan arbeta för att alla ska känna sig inkluderade i föreningen. De skriver i sitt idéprogram om fyra gemensamma värderingar: Glädje och gemenskap, allas rätt att vara med, demokrati och delaktighet samt rent spel (SISU, 2018).

Individens motivation kan påverkas av om det civila samhället är inkluderande eller inte. Om den inkluderande miljön i organisationerna brister är sannolikheten stor att nya deltagare upplever det civila samhället som otillgängligt. Detta kan väntas leda till att personer inte känner sig motiverade till att delta eller fortsätta delta i organisationen, även om personen har resurserna att delta.

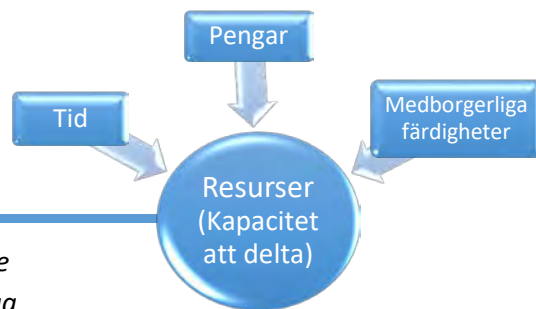
Öppenheten i det civila samhället kan även påverka hur de rekryterande nätverken fungerar. En organisation som har ett normkritiskt arbete kan tänkas vara mer öppna för rekrytering av individer som inte tillhör föreningens norm.

Sammanfattning av kapitlet

- Tillgängligheten hos det civila samhället är en förutsättning för deltagande likväl som de individuella förutsättningarna som tagits upp i tidigare kapitel.
- Både inkludering och synlighet hos det civila samhällets är viktigt för att det civila samhället ska vara tillgängligt för alla.
- Ett hinder för deltagande i det civila samhället kan vara låg tillgänglighet hos det civila samhället.

Del 2. Att övervinna hinder för att delta i det civila samhället

7 Att öka resurserna till att delta

Kapitlet presenterar exempel på arbeten om hur deltagande i det civila samhället kan göras möjligt utifrån resursmässiga förutsättningar. Dels ges exempel på arbeten som görs för att skapa möjlighet för individer att öka sina resurser och dels ges exempel på hur olika insatser kan sänka kraven på resurser för att delta.

Ökad kunskap om föreningsliv

Civic Voluntarism Model (CVM) beskriver resurser som en förutsättning för deltagande i det civila samhället, varav en typ av resurs är medborgerliga färdigheter. Resursen kan kort beskrivas som kommunikativa, organisatoriska färdigheter som används och behövs inom engagemanget (Brady et al, 1995).

Liksom medborgerliga färdigheter är en förutsättning för deltagande i det civila samhället, kan det också vara ett hinder för deltagande. Förutsättningen blir ett hinder när en person har lägre färdigheter än vad det civila samhällets organisationer kräver. För att göra deltagande i det civila samhället möjligt kan insatser göras för att ge individer möjlighet att öka sina medborgerliga färdigheter.

Ett exempel på arbete för att öka individens resurser är Haparanda kommun. Kommunen har fört in praktisk föreningskunskap som en del av samhällskunskapen för årskurs 1 på gymnasiet. Kommunen har två målsättningar för arbetet: att alla unga ska garanteras kunskap i praktisk föreningsorganisering och att ge möjlighet för kulturenheten att följa upp och ta tillvara ungas idéer (Haparanda kommun, 2017a). Inom ramen för utbildningen ingår fördjupning av bland annat demokratiska principer, samverkansformer, styrelsens roll och ansvar. Kommunen arrangerar även en demokratidag varje år, där temat 2017 var föreningsbildande (Haparanda kommun 2017b).

I utredningen *Låt fler forma framtiden!* (SOU 2016:5) framgår att en del grund- och gymnasieskolor har föreningskunskap på schemat, men att det är långt ifrån alla. Det är även stora skillnader på om skolorna ger tillträde för det civila samhället att besöka skolan och i vilken utsträckning det sker (MUCF, 2017b). Att endast en del skolor ger denna möjlighet till ökad kunskap om det civila samhället gör att en del elever får tillgång till resurser som andra inte får. När alla skolor inte är öppna för besök av det civila samhället skapas också ojämlika förutsättningar för barn och unga att skapa kontaktytor med det civila samhället.

Administrativt stöd från kommunen

Utredningen *Palett för ett stärkt civilsamhälle* (2016:13) (*Paletten*) konstaterar att det finns ett brett behov av administrativt stöd hos civilsamhällesorganisationer. Utredningen konstaterar även att behovet ser olika ut och att stödet därför behöver vara differentierat och bestå av flera olika delar. Utredningen kommer fram till att det finns mycket befintlig information och stöd kring administration riktad till civilsamhällets organisationer. Detta stöd kommer från både det offentliga, från det privata näringslivet och från det civila samhället (SOU 2016:13)

Utredningen *Paletten* pekar på att civilsamhällesorganisationers verksamheter ofta är lokala och att många organisationer därför ser kommunen som en viktig aktör när det gäller information och stöd. I den undersökning som utredningen har genomfört lyfter civilsamhällesorganisationer fram ett behov av information om vilken del i den kommunala förvaltningen som de ska vända sig till i olika frågor. Det behovet har även uttryckts i en önskan om en lokal "lots"-funktion. Denna funktion är en gemensam ingång i kommunen som kan lotsa organisationen till rätt del av kommunen. I utredningens enkät anger 26 procent av de svarande organisationerna att de skulle vara hjälpta av en samlad ingång i kommunen (SOU 2016:13)

Att ha en gemensam ingång för civilsamhället till kommunen sänker kravet på civilsamhällesorganisationernas medlemmar, både vad gäller kunskap om hur kommunen fungerar och tid det krävs att själv söka upp relevant ingång. På det sättet kan kommunen sänka kravet på resurser som CVM modellen beskriver som en av förutsättningarna för deltagande i det civila samhället.

Utredningen *Paletten* tar upp exempel på kommuner där det finns en gemensam ingång för civilsamhället till kommunen. Exempel som tas upp i utredningen är Örnsköldsviks och Västerås kommun (SOU 2016:13). Örnsköldsvik har en funktion som de kallar Föreningsbyrån. Enligt kommunens hemsida är *Föreningsbyrån* civilsamhällets enkla väg att komma i kontakt med kommunen. Föreningar kan också få hjälp i frågor om föreningens verksamhet genom Föreningsbyrån. Örnsköldsviks kommun har även en föreningsportal med e-tjänster för lokalbokningar och bidragsansökningar (Örnsköldsviks kommun, 2018).

I Västerås kommun finns också en funktion som fungerar som civilsamhällets ingång till kommunen. Västerås kommun har en liknande funktion som Örnsköldsviks Föreningsbyrån, men som i Västerås kallas Kontaktcenter för kultur, idrott och fritid (Kontaktcenter). Kontaktcenter svarar på frågor om kultur, idrott och fritid. Västerås kommun har flera sidor på sin hemsida med frågor och svar kring olika vanliga ämnen, exempelvis hur en förening bildas, hur föreningsstöd kan sökas och hur föreningen kan göra för att hyra en lokal (Västerås kommun, u.å.).

Det finns fler kommuner som har sådana samordnande funktioner som Örnsköldsvik och Västerås, men det är mindre vanligt förekommande. Flera kommuner har dock information som vänder sig till det civila samhällets organisationer om hur en förening bildas, föreningsbidrag söks, lokaler bokas med mera. Det skiljer sig dock mellan kommunerna hur lätt denna information finns att hitta (SOU 2016:13)

Sänkta krav på ekonomiska resurser

Ekonomiska resurser beskriver CVM modellen som en av de förutsättningar som behövs för deltagande i det civila samhället. Otillräckliga ekonomiska resurser för individer kan därför bli ett hinder för deltagande. Ett sätt att sänka det hindret är att sänka kraven på ekonomiska resurser för deltagande i det civila samhället. Det finns många exempel på hur det civila samhället sätter sina medlemsavgifter olika beroende på olika medlemsgruppers ekonomiska förutsättningar. Exempelvis har barn- och ungdomsorganisationer ofta en lägre medlemsavgift för medlemmar som är under en viss ålder och fackförbund har ofta en lägre avgift för studentmedlemmar.⁸ Det kan också finnas fler andra ekonomiska krav som kommer av ett deltagande i det civila samhället. Dels kan ett deltagande innebära deltagaravgifter för olika aktiviteter och dels kan det finnas andra utgifter kopplade till deltagandet som individen förväntas klara av, exempelvis utrustning och tillbehör. För att alla ska ha möjlighet att delta i det civila samhället oavsett ekonomiska resurser kan olika åtgärder genomföras.

Organisationer bestämmer själva hur hög medlemsavgift och deltagaravgift ska vara. Det finns organisationer som har en medvetenhet kring individers olika ekonomiska förutsättningar och därför har som mål att hålla olika avgifter så låga som möjligt. Ett exempel är Scouterna som har det uttalade målet att ”alla ska ha råd att vara med i Scouterna och få uppleva äventyr och träffa nya kompisar.” (Scouterna, u.å.) Scouterna har även en intern stödform där syftet är att ” (...) genom ekonomiska eller materiella bidrag bidra till att undanröja de hinder som finns att fullt ut delta i lokal scoutverksamhet.” (Scoutservice, u.å.)

Det finns även sätt för det offentliga att underlätta för civilsamhällesorganisationer att sänka de ekonomiska kraven på individerna. Ett sätt är att förstärka organisationens resurser i form av ökade bidrag. Ett annat sätt är att bidra till minskade utgifter för organisationer. Det skulle exempelvis kunna göras genom att till exempel kommunen stöttar samordning av olika verksamheter i samma lokaler för att minska kostnaderna för lokalhyra. Utredningen Paletten beskriver hur Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) underlag till utredningen beskriver att kommuner stöttar det civila samhället bland annat genom olika kommunala bidrag och reducerade avgifter för användning av kommunala anläggningar (SOU 2016:13).

Sänkta krav på språkfärdigheter

Hinder för deltagande i det civila samhället kan utgöras av krav på medborgliga färdigheter. En del av de medborgerliga färdigheterna är den kommunikativa förmågan, vilken förutsätter språkfärdigheter och vokabulär. Att ha en svag kommunikativ förmåga och inte kunna det vokabulär som används inom det civila samhället kan vara ett hinder som individer upplever både innan ett engagemang tas och i början av ett engagemang. Språket är en viktig tillgänglighetsfaktor och för många kan vokabulär med många förkortningar eller ord som inte används i vardagliga sammanhang göra civilsamhällesorganisationer otillgängliga. Detta kan vara särskilt jobbigt för personer som lär sig svenska som ett andra språk, sent i livet.

⁸ Ofta är studentmedlemskapet en variant av det ordinarie medlemskapet, vilket enligt nationalekonomisk teori brukar kallas för versionering.

För det civila samhället kan ett sätt att sänka dessa krav vara att bli medveten om vilket vokabulär som används i organisationen och vilka som har förmågan att förstå och använda det. Många civilsamhällsorganisationer arbetar aktivt med att förklara begreppen som används och att inte använda ett onödigt komplicerat språk (LSU, Röda Korset, Vi Unga med flera). Exempelvis har många föreningar ordlistor med ord som är kopplade till föreningsverksamhet. Organisationen Equmenia beskriver på sin hemsida varför svåra ord används i organisationen.

”När man jobbar i en styrelse så används det ofta ord som kan vara svåra, eftersom de inte används någon annanstans. Man måste inte kunna alla dessa ord, det går bra att hitta andra ord. Men ibland kan det vara bra att veta vad andra pratar om och ibland kanske man behöver andra orden i andra sammanhang.”

(Equmenia, u.å.a)

Generella kommunala stöd till individer

Både finansiella resurser och medborgerliga färdigheter kan kopplas till socioekonomiska resurser (Klofstad, 2016). Stöd för en tryggare bostadssituation, arbetsmarknadsinsatser eller utbildningsinsatser är sådana insatser som kommuner kan göra i syfte att minska de socioekonomiska klyftorna. Dessa typer av insatser skulle även kunna leda till ett mer tillgängligt civilsamhälle för alla. Ett exempel på detta är när en person som varit arbetslös börjar arbeta och genom sitt arbete får en bättre ekonomisk situation. Genom arbetet kan personen även tillgodogöra sig en bättre kommunikativ förmåga, vilket är en del av de medborgerliga färdigheterna som CVM modellen beskriver. Genom att stärka personers socioekonomiska status ökar deras resurser och ett av hindren för deltagande i det civila samhället överbyggs.

Sammanfattning av kapitlet

För att övervinna hinder som kommer av otillräckliga resurser hos individer finns det ett antal insatser som görs. Några exempel är:

- Föreningskunskap i skolan.
- En gemensam ingång i kommunen för civilsamhällsorganisationer som kan vägleda till rätt funktion inom kommunen och annat administrativt stöd.
- Medvetenhet i det civila samhället kring individens olika ekonomiska resurser och stöd från det offentliga i att möjliggöra ett arbete med sänkta ekonomiska krav för deltagande i det civila samhället för individen.
- Medvetenhet kring vilket vokabulär som används i organisationen och vilka som har förmågan att förstå och använda det.
- Generellt kommunalt arbete för att öka individens socioekonomiska resurser genom exempelvis arbetsmarknadsinsatser.

8 Att öka motivationen till att delta

Kapitlet presenterar exempel på verksamheter som har arbetat för att övervinna hindret av låg eller ingen motivation till deltagande. Kapitlet utgår från två faktorer som kan påverka personers motivation till ideellt engagemang; känslan av att vara välkommen och kunskapen om vilket utbud som finns.

Att känna sig välkommen: tillgängliga och inkluderande verksamheter

För att övervinna hindret av låg motivation till deltagande i det civila samhället är det många organisationer som arbetar med inkludering och tillgänglighet av sin verksamhet. Här ger MUCF två exempel på arbete som syftar till att tillgängliggöra verksamheter och inspirera andra att öppna upp och arbeta inkluderande. Kapitlets första avsnitt beskriver projektet NAB, som drevs av Sverok och Ung Media och det andra avsnittet lyfter fram vilka verktyg som Scouterna har utvecklat för en tillgängligare och mer inkluderande verksamhet.

NAB- Normer, Attityder och Beteenden

För att skapa inkluderande och tillgängliga möten för alla har två ungdomsförbund, Ung media Sverige⁹ och Sverok¹⁰, sammanställt tio checklistor som innehåller tips på allt från hur information kan utformas på ett tillgängligt sätt till hur möten utformas för att vara inkluderande och tillgängliga för alla. Innehållet från checklistorna kommer från flera samhällsaktörer, bland annat Stockholms universitet, Hörselskadades riksförbund, LSU och riksförbundet Attention. Arbetet gjordes inom ramen för projektet NAB- Normer, Attityder och Beteenden, som finansierades av MUCF (Sverok & Ung Media Sverige, u.å.).

Som en del av projektet NAB har Sverok och Ung media även tagit fram en kunskapsbank som samlar föreningars berättelser om lika behandling. Denna kunskapsbank finns på en hemsida som kallas Tankebanken. Syftet med sidan är att inspirera andra föreningar att arbeta med jämställdhet, tillgänglighet och mångfald genom att sprida olika föreningars berättelse om sådant arbete (Tankebanken, u.å.a). Projektet har även tagit fram ett studiecirkelmateriale som gratis kan beställas och läsas online på hemsidan. Materialet består av tankeväckande illustrationer och korta informationstexter med övningar. Målet med materialet är att starta diskussion som sedan leder till handling för organisationerna (Tankebanken, u.å.b).

⁹ Ung Media Sverige är ett ideellt riksförbund för unga som är intresserade av medieproduktion.

¹⁰ Sverok är ett ideellt ungdomsförbund som samlar föreningar inom området spelhobby.

Femstegsmodellen

Scouterna har tagit fram en femstegsmodell för en öppen och tillgänglig verksamhet. De har tagit fram ett metodmaterial som de har anpassat till generell scoutverksamhet och till utbildning och arrangemang samt en som är anpassad för generell föreningsverksamhet. Tanken med metodmaterialet är att användarna ska få reflektera och diskutera vilka som verksamheten är öppen för och vilka som trivs i den. Genom reflektionen lär sig organisationen mer om sig själv och synliggör samtidigt de personer som inte nås eller som inte trivs i verksamheten (Scouterna, u.å.). De fem stegen illustrerar Scouterna så här:

Källa: Scouterna (u.å.)

Figur 8.1 Scouternas femstegsmodell för en öppen och tillgänglig verksamhet.

Att veta vad som finns: Det civila samhällets utbud

Det civila samhället har ett stort utbud. Det finns många olika organisationer som organiserar människor med olika intressen. Som en konsekvens av det civila samhällets bredd kan det vara svårt för individen att överblicka vilket utbud som finns och hitta vad som skulle passa just för individen. En mindre tydlig överblick och lägre kunskap om utbudet kan både leda till att motivation inte uppstår eller att en person tappar motivationen att delta i det civila samhället.

Flera kommuner försöker underlätta för deras invånare att hitta olika civilsamhälles organisationer. Detta kan ske genom att kommunerna på sina hemsidor, eller länkade från hemsidorna, ge information om vilket utbud av civilsamhällesorganisationer som finns i kommunen. Ett exempel är Kristianstads kommun som har en internetsida på sin hemsida med information om föreningsutbudet, främst riktat till nyanlända (Kristianstads kommun, 2018). Ett annat exempel är Hofors kommun där de publicerat kommunens föreningsregister på sin hemsida (Hofors kommun, u.å.).

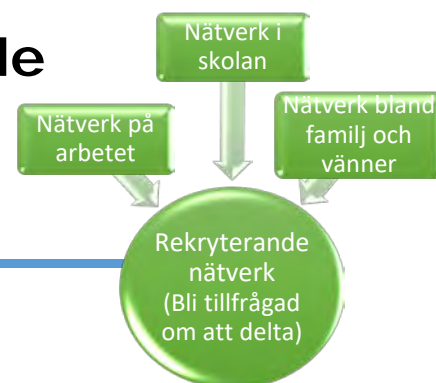
Det kan vara extra svårt att förstå vilket utbud av civilsamhällsorganisationer som finns för nyanlända personer. Det finns därför särskilda kunskapshöjande insatser för just nyanlända. Ett exempel är Länsstyrelserna som har skapat en gemensam digital portal för samhällsinformation till nyanlända. Denna digitala portal har som syfte att ge nyanlända en informationskanal till etablering och att hjälpa individer och aktörer som bedriver verksamheter för bland annat nyanlända eller/och asylsökande (Länsstyrelserna, u.å.a). Plattformen finansieras tillsammans med Arbetsförmedlingen och Migrationsverket. Tidigare har även andra offentliga verksamheter varit med och byggt upp portalen. På hemsidan finns information om det svenska föreningslivet och ett fyrtiotal exempel på organisationer samt länkar till deras hemsidor (Länsstyrelserna, u.å.a). På hemsidan finns även information om vilka organisationer som finns i varje län (Länsstyrelserna, u.å.b).

Sammanfattning av kapitlet

Det finns flera arbeten för att övervinna hinder som kommer av låg eller ingen motivation till deltagande i det civila samhället på individnivå. Några av dessa är:

- Projektet NAB- Normer, Attityder och Beteenden, som har en kunskapsbank med inspiration till arbeten för en mer inkluderande och tillgänglig verksamhet.
- Scouternas femstegsmodell som sprider kunskap om hur organisationer kan arbeta för att öppna sin verksamhet och göra den mer tillgänglig.
- Kommuner och andra aktörer som sprider information om vilket utbud av civilsamhällesorganisationer som finns i kommunen.

9 Att öka de rekryterande nätverken

Kapitlet ger exempel på verksamheter som arbetar för att öka de rekryterande nätverken runt individer. Två olika arbeten för detta ändamål lyfts fram. De arbetar båda för att öka möjligheten för personer med ett mindre omfattande rekryterande nätverk att delta, men gör detta på olika sätt.

KFUM och engagemangsguider

Det finns flera exempel på hur civilsamhällesorganisationer arbetar för att ge förutsättningar för deltagande till personer som har ett mindre omfattande rekryterande nätverk. Ett exempel är Kristliga föreningen av unga människor (KFUM) som har skrivit en rapport kring hur de arbetar med inflytande, delaktighet, inkludering och engagemang genom engagemangsguider. Rapporten heter *#ungagemang- En metodbok om arbetet med Engagemangsguider- för ungas delaktighet och inflytande*, och är både en metodbok och en inspiration för andra om hur organisationer kan arbeta med frågan (KFUM, 2013).

KFUM (2013) beskriver hur ett uppsökande arbete behöver göras för att nå ut till personer som inte är engagerade i det civila samhället. De beskriver också hur detta uppsökande arbete bör göras i kombination med ett kartläggningsarbete. De framhåller att det bästa är när ledare som har tillgång till målgruppen används för det uppsökande arbetet, så kallade engagemangsguider. Dessa engagemangsguider ökar förutsättningarna för deltagande genom att öka de rekryterande nätverken (KFUM, 2013).

NAD och Integration i Förening

I södra Sverige bedrivs en regional kunskapsplattform kring etablering av nyanlända, som kallas Partnerskap Skåne. NÄTVERKET är en organisation som är en del av kunskapsplattformen, men som också driver delprojektet Nätverk, Aktivitet, Delaktighet (NAD) inom ramen för Partnerskap Skåne. Projektet sker i samverkan mellan NÄTVERKET, Länsstyrelsen, Region Skåne, olika kommuner, arbetsförmedlingar och lokala idéburna organisationer. Projektet syftar till att stärka nyanländas sociala nätverk, ge dem möjlighet att öva på det svenska språket och att förbättra sin hälsa genom att komma ut i föreningslivet inom ramen för den offentliga etableringsverksamheten. NAD är en metod som används för att skapa föreningsaktiviteter för nyanlända som är hälsoskapande, språkfrämjande och nätverksbyggande. Metoden är också skapad för att underlätta kontakten mellan idéburna organisationer och nyanlända under deras första tid i Sverige (NÄTVERKET, u.å.).

NAD föregicks av ett annat projekt som hette Integration i förening som pågick mellan år 2008 och 2011. Metoden som användes i projektet var att först informera om det svenska föreningslivet till nyanlända (främst genom SFI) och genom matchning av nyanländ och förening underlätta kontakten mellan parterna för att skapa ett föreningsengagemang (Social ekonomi Skåne, u.å.). Detta är ett tydligt exempel på hur personer som saknar rekryterande nätverk kan få tillgång till det civila samhället genom ett system som ökar de mindre omfattande rekryterande nätverken.

Sammanfattning av kapitlet

Det finns flera arbeten för att övervinna hinder som kommer av ett mindre omfattande rekryterande nätverk. Några av dessa är:

- KFUM:s engagemangsguider där en ledare som känner målgruppen används för ett uppsökande arbete och genom det blir som en ersättare för ett naturligt rekryterande nätverk.
- Projektet *NAD* där nyanländas sociala nätverk stärks genom att föreningsaktiviteter sker inom ramen för den offentliga etableringsverksamheten.

10 Analys, förslag och planerad verksamhet

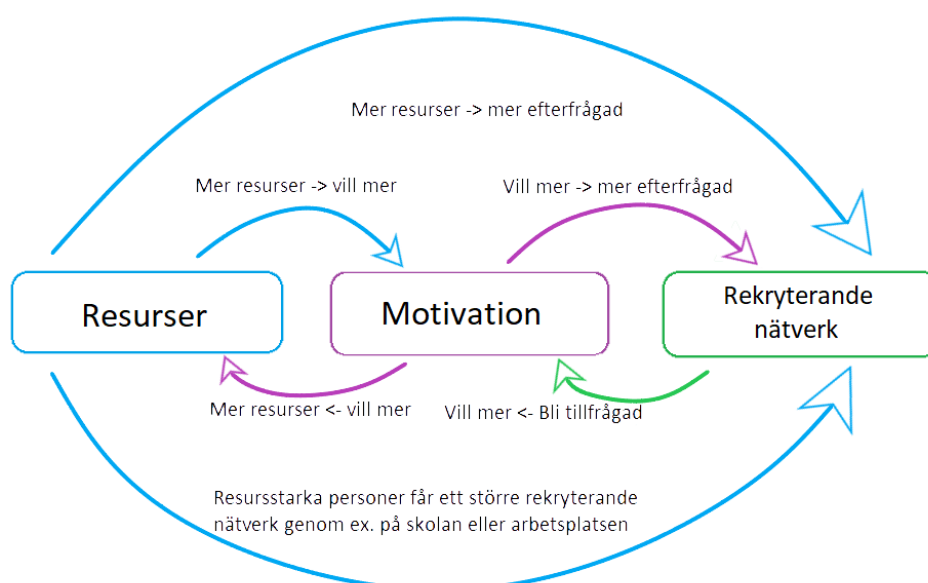
Kapitlet inleds med en sammanfattande analys av hur förutsättningar för deltagande i det civila samhället samspelar med varandra. Myndigheten ger sedan sina förslag till berörda aktörer i syfte att underlätta för de som är underrepresenterade i det civila samhället att delta. Utifrån det som framkommit i rapporten beskriver MUCF också vad myndigheten kommer att planera för i verksamheten framöver.

Förutsättningarna för deltagande hänger ihop

Det finns många aspekter som kan påverka villkoren för att ha möjlighet att delta i det civila samhället på en individnivå. Att delta ska vara frivilligt och de som gjort ett informerat val och genom det avstår från att delta i det civila samhället ska vara fria att göra så.

Förutsättningar för möjligheten att delta beskrivs i rapporten. Tre av förutsättningarna är individens resurser, motivation och nätverk kring individen som kan rekrytera den enskilda till att delta. (Läs mer i kapitel 2 och kapitel 3 till 5). En förutsättning är också att civilsamhället är tillgängligt, det vill säga både närvarande och inkluderande för alla människor i dess närhet (läs mer i kapitel 6).

Förutsättningarna påverkar varandra på ett komplext sätt. Exempelvis kan motivation komma av att en person har tillräckliga resurser för att delta. Motivation kan också väckas av att någon frågar om personen vill vara med. På samma sätt kan även starka resurser leda till att en person blir eftertraktad i det civila samhället och därför rekryteras. Mera resurser kan också leda till flera sociala arenor, som exempelvis en arbetsplats där rekryterande nätverk uppstår. Dessa band mellan olika förutsättningar illustreras i Figur 10.1 nedan.

Figur 10.1 Sambanden mellan olika förutsättningar.

På individnivå kan förutsättningarna förstärka varandra på ett sätt som kan liknas vid en positiv spiral. För att en individ ska ha möjlighet att delta behövs det därför inte alltid insatser inom alla förutsättningar. Det finns dock inga garantier för att sådana positiva spiraler uppstår och därför kan förutsättningarna anses vara lika viktiga i ett arbete för att alla ska ha lika möjlighet att delta.

När en förutsättning inte uppfylls på individnivå uteblir den positiva spiralen och en negativ spiral kan istället starta. En negativ spiral kan höja hindren för deltagande, vilket gör det svårare att uppfylla de förutsättningar som kan behövas för att delta i det civila samhället.

Sammanfattningsvis gör dessa spiraler att de personer som till viss del har dessa förutsättningar, får lättare att stärka dem. Samtidigt har personer som inte uppfyller förutsättningarna svårare att öka sina förutsättningar.

Förslag på uppdrag och planerad verksamhet

Det finns områden som MUCF har identifierat behöver stärkas eller utredas för att överbrygga hinder för att delta i det civila samhället. Några områden ger myndigheten som förslag att regeringen ger uppdraget till berörda aktörer (se blå rutor). Andra områden planerar myndigheten att genomföra inom den ordinarie verksamheten (se gröna rutor).

Öka kunskapen om det civila samhället

Kunskap om det civila samhället är en förutsättning för möjligheten att delta. Med kunskap menas här både sådan kunskap och färdigheter som organisationer inom det civila samhället efterfrågar av individen och kunskap om vilket utbud av organisationer som finns. I *Folk i rörelse*, gjord av Ersta Bräcke Sköndal högskola 2015, förklarar forskarna vilka som är ideellt engagerade genom en kombination av två komplexa faktorer. De visar att det är en kombination av socioekonomiska faktorer, så som utbildningsnivå och föräldrars utbildningsnivå, och tillgång till sociala sammanhang och kontaktnät som är viktiga förklaringsfaktorer till ideellt engagemang (von Essen, Jegermalm, Svedberg, 2015).

Myndighetens bedömning

Kunskap om det civila samhället är en central förutsättning för att ge alla möjligheten att delta i det. Kunskapen är också en resurs som kan leda till både motivation att delta och att sannolikheten för att bli rekryterad ökar. Det är därför viktigt att barn och unga får både kunskap om vad ett engagemang kan innebära och vilka förmågor som är användbara i ett civilsamhällesengagemang. Förslaget har myndigheten lyft i den tidigare rapporten *Fokus 17, del 1 - Ungas etablering: Etablering i arbets- och samhällslivet*.

Myndigheten föreslår

- att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ges i uppdrag att, tillsammans med Skolverket och i samverkan med det civila samhällets organisationer, ta fram metoder för att utforma undervisning om organisering och föreningskunskap. Det ska framgå att skolor ska bjuda in lokala ideella aktörer att berätta om sin verksamhet och på andra sätt delta i utbildningsinsatser om det civila samhällets roll.
- att det i grund- och gymnasieskolans läroplaner ska framgå att ungas kunskaper om civilsamhället är en målsättning för utbildningen och att ungas möjligheter till ingångar i föreningslivet ska främjas. Kunskap om civilsamhällets och föreningslivets roll i demokratin ska integreras i de nationella skolutvecklingsprogram som är inriktade mot värdegrunds- och medborgarskapsfrågor.

Motivering

Genom att utbilda i organisering och föreningskunskap samt att främja ungas kännedom och ingångar i det civila samhället ökar personers resurser, i form av kunskap och färdigheter. Steget till att delta kan då upplevas som mindre svårt och ett hinder för att delta kan övervinnas.

Skolan kan fungera som en utjämnande faktor som gör att alla barn och unga får med sig kunskap om civilsamhället och de färdigheter som det civila samhället efterfrågar. För detta behövs metoder som fungerar för att förmedla den typen av kunskap och lära ut de färdigheter som används i det civila samhället. Om kunskapen ges redan i grund- och gymnasieskolan kan den ökade kunskapen föra med sig en ökad motivation för att delta eller en större sannolikhet för att bli rekryterad. Genom utbildning av organisering och föreningskunskap i skolan kan det bli färre som upplever att de inte har tillräcklig kunskap eller att de inte har de förmågor som efterfrågas, för att delta.

För att den metod som tas fram för undervisning om organisering och föreningskunskap även ska kunna ge värdefulla ingångar i det civila samhället för eleverna, behöver civilsamhällesaktörer bjudas in till skolorna för att möta eleverna. Genom att eleverna får träffa personer som är civilsamhällesaktiva kan rekryterande nätverks skapas. För unga med mindre omfattande rekryterande nätverk kan detta vara ett steg mot att stärka förutsättningarna för ett deltagande. Steget in i ett ideellt engagemang blir lättare när eleverna både har en bild av vad ett engagemang innebär och känner någon som är medlem.

Detta förslag har lyfts tidigare av MUCF (MUCF, 2017b). Där lyftes förslaget utifrån ett perspektiv av ungas etablering i arbets- och samhällslivet. Förslaget är fortfarande aktuellt och på individnivå kan det vara ett steg i riktningen mot att stärka förutsättningarna för ett deltagande i det civila samhället.

Förslag om att införa föreningskunskap i skolan har också lyfts i Partsgemensamt forum (Partsgemensamt forum, 2017). Forumet är en dialog mellan företrädare för regeringen och det civila samhällets organisationer i syfte att diskutera utvecklingen av politiken för det civila samhället. Förslaget lyftes av Partsgemensamt forum i samband med temat *Civilsamhället och tilliten till demokratin*.

10.1.1 Undersök villkoren för nya former av organisering

Att skapa en organisation i det civila samhället på det traditionella sättet kräver både kunskap om olika regelverk och de medborgerliga färdigheter som Civic Voluntarism Model (CVM) tar upp, organisatoriska och kommunikativa färdigheter. Med den digitala utvecklingen har nya former av organisering kommit, som är organiserade som lösare nätverk och som inte är etablerade på samma sätt i det traditionella civilsamhället. Ett exempel på sådan organisering är Facebook-grupper där personer går ihop om ett gemensamt intresse, men där organiseringen inte sker på ett traditionellt sätt med organisationsnummer, styrelse och årsmöten. Förutsättningarna och villkoren för dessa typer av organisering har inte kartlagts.

Myndighetens bedömning

Hinder i form av krav på kunskap om det civila samhället kan minskas genom nya former av organisering, där de traditionella kraven på kunskap inte behövs. Myndigheten bedömer att de nya formerna av organisering är ett sätt att sänka kraven på kunskap som en förutsättning för möjligheten att delta. Myndigheten bedömer därför att villkoren för nya former av organisering behöver kartläggas för att möjligheten till ett anpassat stöd för dessa typer av organisering ska vara möjlig.

Myndigheten föreslår

- att myndigheten får i uppdrag att särskilt kartlägga villkoren för nya former av organisering i det civila samhället.
- att det i kartläggningen ska ingå en översyn av vilka regelverk som påverkar organisering i det civila samhället och vid behov ska förslag tas fram på hur regelverken kan anpassas för att underlätta nya former av organisering.

Motivering

Genom att kartlägga villkoren för nya former av organisering i det civila samhället kan bättre förutsättningar för sådan organisering skapas. En del i *Principen om mångfald*, som presenteras i propositionen *En politik för det civila samhället* (Prop. 2009/10:55) beskriver att bland annat regelverk och bidragssystem behöver ge utrymme och förutsättningar för olika organisationsformer. En kartläggning av villkoren för nya former av organisering och en översyn av regelverk som påverkar organisering kan skapa förutsättningar och underlätta för nya former av organisering. Därmed ges också möjligheten för fler att delta i det civila samhället genom nya former av organisering. De individuella kraven på kunskap och medborgerliga färdigheter kan sänkas genom att ge rätt förutsättningar för dessa nya former av organisering att verka och nå ut till fler.

Kartlägg och sprid kunskap om hur tillgänglighet skapas, oavsett individuella ekonomiska resurser

Att delta i det civila samhället kan kosta pengar på olika sätt. Det kan exempelvis vara medlemsavgifter, deltagaravgifter för aktiviteter eller läger, utrustning eller material som behöver köpas. På individnivå är en förutsättning för deltagande tillräckliga ekonomiska resurser. Utan det kan ett hinder för ideellt engagemang uppstå.

Civilsamhällets aktörer finansierar verksamheten på olika sätt, exempelvis genom medlemsavgifter, subventioner, olika bidrag eller inkomst från verksamheten. De olika finansieringsformerna påverkar förutsättningarna för det civila samhället och det finns system och regelverk som kan påverka civilsamhällesorganisationernas möjlighet att arbeta för att göra deltagande möjligt, oavsett individuella ekonomiska resurser (MUCF 2017c).

Myndighetens bedömning

Många civilsamhällesorganisationer arbetar aktivt med att minska kravet på ekonomiska resurser för sina medlemmar och deltagare på olika sätt. Det finns flera sätt att arbeta för att göra deltagande möjligt och olika lösningar kan passa olika typer av organisationer och verksamheter. Det finns behov av en samlad kunskap om hur civilsamhällesorganisationer arbetar för att göra sin verksamhet tillgänglig för alla, oavsett individuella ekonomiska resurser. Det finns även behov av en översyn av de system som påverkar civilsamhällesorganisationers förutsättningar att arbeta för en verksamhet där alla kan delta, oavsett individuella ekonomiska resurser.

Myndigheten planerar

- att i samverkan med det civila samhällets organisationer, kartlägga och sprida kunskap om hur aktörer inom det civila samhället arbetar för att göra det möjligt att delta, oavsett individuella ekonomiska resurser.
- att göra en översyn av vilka system och regelverk som påverkar civilsamhällsaktörers förutsättningar att arbeta för en verksamhet där alla kan delta, oavsett individuella ekonomiska resurser.

Motivering

Genom att samla in och sprida exempel på hur civilsamhällsaktörer arbetar för att göra sin verksamhet tillgänglig för alla, oavsett individuella ekonomiska möjligheter kan flera organisationer inspireras till ett liknande arbete. Även civilsamhällsaktörer som redan arbetar med detta kan få inspiration till att utveckla sitt arbete. För att göra detta arbete möjligt behöver civilsamhällsaktörerna få rätt förutsättningar. Olika ekonomiska krav som ställs på medlemmar eller deltagare kan vara avgörande för organisationens möjlighet att bedriva en verksamhet. En översyn av vilka system och regler som påverkar aktörerna kan ge bättre förutsättningar för civilsamhället att kunna anpassa de ekonomiska kraven på den enskilde, samtidigt som verksamheten inte blir lidande av sämre ekonomiska förutsättningar.

Kartlägg och sprid kunskap om metoder för inkludering

Att få delta i ett gott sammanhang eller gemenskap, är ett av de motiv till ideellt engagemang som både personer som är ideellt engagerade och som aldrig har varit det starkast lyfter fram (von Essen et al, 2015). Det är ett motiv som speglar vikten av inkludering i det civila samhället. I rapporten lyfts några exempel på hur det civila samhället arbetar för mer tillgängliga och inkluderande verksamheter. I det här arbetet har MUCF dock inte hittat någon sammanställning av metoder för inkluderingsarbeten eller beskrivning av arbetenas effekter och resultat.

Myndighetens bedömning

Det saknas kunskap om vilka metoder för inkludering som används av civilsamhällesorganisationer och vilka effekter och resultat dessa arbeten leder till. Organisationers arbete med att inkludera fler kan leda till att hinder för deltagande. Det kan dels handla om att organisationerna får syn på hinder i den egna verksamheten och dels att organisationerna undanröjer sådana hinder.

Myndigheten föreslår

- att myndigheten får i uppdrag att i samverkan med det civila samhällets organisationer kartlägga och sprida kunskap om metoder för inkludering i det civila samhällets organisationer.

Myndigheten planerar

- att undersöka hur det offentliga kan stödja det civila samhället i arbetet med inkludering.

Motivering

Politiken för det civila samhället ska genomsyras av sex stycken principer. En av dessa är *Principen om mångfald*, som beskrivs i propositionen *En politik för det civila samhället* (Prop. 2009/10:55). Principen beskriver att det ska finnas förutsättningar för en mångfald av aktörer att verka inom det civila samhället och att det civila samhället bör avspegla och omfatta människor från olika delar av befolkningen (Prop. 2009/10:55).

Att MUCF, i samverkan med civilsamhällets organisationer, samlar in och sprider kunskap om metoder för inkludering är kunskapshöjande för flera aktörer. Kunskapen kan användas av både civilsamhällets organisationer för att utveckla sitt eget arbete med inkludering och av det offentliga för att öka förståelsen civilsamhällets villkor.

I propositionen *En politik för det civila samhället* skrivs det fram att trots att civilsamhället självständigt behöver arbeta med dessa frågor, kan den offentliga sektorn bidra med att lyfta fram och sprida metoder för sådant arbete samt att stimulera till att nya metoder provas (Prop. 2009/10:55). Av den anledningen planerar MUCF att undersöka hur det offentliga kan stödja det civila samhället i arbetet med inkludering. Genom det kan förståelsen för det civila samhällets villkor också öka för det offentliga.

Referenser

- Brady, H., Schlozman, K. & Verba, S (1995). *Voice and Equality: Civic voluntarism in American politics*. Cambridge: Harvard university Press
- Klofstad, C.A. (2016). *New advances in the Study of Civic Voluntarism: Resources, Engagement, and Recruitment*. Philadelphia: Temple University Press
- Myndigheten för Ungdoms- och Civilsamhällesfrågor (2017a). *Utvecklingen av ideella föreningars villkor: Civila samhällets villkor 2016 med fokus på ideella föreningar i utsatta områden*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
- Myndigheten för Ungdoms- och Civilsamhällesfrågor (2017b) *Fokus 17, del 1 - Ungas etablering: Etablering i arbets- och samhällslivet*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
- Myndigheten för Ungdoms- och Civilsamhällesfrågor (2010). *Fokus 10: om ungas inflytande: Analys av ungas inflytande*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
- Partsgemensamt forum. (2017). *Partsgemensamt forum 2017: En dialog om det civila samhällets villkor*. Elanders Sverige AB
- Regeringsbeslut (2017). *Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2017-12-13 U2017/01398/UF U2017/02966/UF U2017/03289/UF m.fl.*
- SOU 2016:13 *Palett för ett stärkt civilsamhälle*. Betänkande av Utredningen för ett stärkt civilsamhälle. Stockholm: Wolters Kluwer
- von Essen, J., Jegermalm, M., Svedberg, L (2010). *Svenskarnas engagemang är större än någonsin: Insatser i och utanför föreningslivet*. Stockholm: Ersta Sköndal Högskola
- von Essen, J., Jegermalm, M., Svedberg, L (2015). *Folk i rörelse – Medborgerligt engagemang 1992-2014*. Stockholm: Ersta Sköndal Högskola

Elektroniska källor

- Equemenia. (u.å.a). *Frågor och svar*. Hämtad 2018-06-05. 11:30 från <https://equemenia.se/forening/>
- Haparanda kommun. (2017a). *Ungt inflytande*. Hämtad 2018-06-04 16:00 från <http://haparanda.se/kommun-och-politik/politik-och-demokrati/ungt-inflytande.html>
- Haparanda kommun. (2017b). *Haparandas lärare utbildas i praktisk föreningskunskap*. Hämtad 2018-06-04 16:05 från <https://www.haparanda.se/om-webbplatsen/nyhetsarkiv/nyhetsarkiv-skola-och-forskola/nyhetsarkiv-skola/2017-04-28-haparandas-larare-utbildas-i-praktisk-foreningskunskap.html>
- Hofors kommun. (u.å.). *Kommunens föreningar*. Hämtad 2018-06-11. 12:20 från <http://www.hofors.se/kultur-fritid/kommunens-foreningar.html>
- KFUM (2013). *#ungagemang: En metodbok om arbetet med Engagemangsguider för ungas delaktighet och inflytande*. Hämtad 2018-06-05 från <https://forening.se/wp-content/uploads/Ungagemang.pdf>
- Kristianstads kommun. (2018). *Föreningar och fritid*. Hämtad 2018-06-11. 12:15 från <https://www.kristianstad.se/sv/omsorg-och-hjalp/invandring-och-integration/foreningar-och-fritid/>
- Länsstyrelserna. (u.å.a). *Föreningar och organisationer*. Hämtad 2018-06-11. 13:00 från <https://www.informationsverige.se/Svenska/Leva-och-bo/Foreningar-och-organisationer/Sidor/Start.aspx>
- Länsstyrelserna. (u.å.b). *Län och kommuner*. Hämtad 2018-06-11. 13:05 från <https://www.informationsverige.se/Svenska/Leva-och-bo/lan-och-kommuner/Sidor/Start.aspx>
- Myndigheten för Ungdoms- och Civilsamhällsfrågor. (2018). *Civilsamhället på landsbygder och i tätort: Villkor och roller för ideella föreningar och samfälligheter 2017*. Hämtad från https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/civilsamhallet_pa_landsbygder_och_i_tatort_0.pdf
- Myndigheten för Ungdoms- och Civilsamhällsfrågor. (2017c). *Offentliga aktörers behov av kunskap om det civila samhället: Det civila samhällets syn på vad offentliga aktörer bör veta*. Hämtad 2018-06-28 från https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/offentliga_aktorerers_behov_av_kunskap_om_det_civila_samhallet.pdf
- NÄTVERKET. (u.å.). *Partnerskap Skåne*. Hämtad 2018-06-04. 10:40 från <http://natverket.org/verksamhet/partnerskap-skane/>
- Scouterna. (u.å.). *Femstegsmodellen: Övning & checklista- för en öppen och tillgänglig verksamhet*. Hämtad 2018-06-11. 10:50 från http://www.scoutservice.se/files/2016/07/5-steg_OeppTillgVerks_Print.pdf
- Scouterna. (u.å.). *Bli Scout*. Hämtad 2018-06-21. 13.30 från <http://www.scouterna.se/bli-scout/>
- Scoutservice. (u.å.). *Scouternas stödfond*. Hämtad 2018-06-21. 13.40 från <http://www.scoutservice.se/utveckla-karen/scouternas-stodfond/>
- SISU (2018). *Vad idrottsrörelsen vill*. Hämtad 2018-06-20. 12.00 från <http://www.sisuidrottsutbildarna.se/doldasidoraldrematerial/forforeningold/Jobbamedinkludering/>
- Social Ekonomi Skåne. (u.å.). *Integration i Förening 2008-2011- En projekthandbok*. Hämtad från http://natverket.org/wp-content/uploads/Projekthandbok_-_Integration_i_f%C3%B6rening_-_2008-2011.pdf
- Svensk ordbok. (2009) *Hinder*. Hämtad 2018-05-15. 15.10 från <https://svenska.se/so/?id=20014&pz=7>
- Svenska folkskolans vänner (u.å.). *Medlemsvärning*. Hämtad 2018-06-20. 11.30 från <https://www.foreningsresursen.fi/foreningsarbete/medlemsvarvning/>
- Sverok & Ung Media Sverige. (u.å.). *10 checklistor för tillgängliga och inkluderande möten: Tio listor som hjälper dig att anordna möten med hänsyn till fysiska och psykiska funktionsnedsättningar, könsidentitet, kön med mera*. Hämtad 2019-06-11. 09.00 från <https://infobank.sverok.se/wp-content/uploads/2018/04/Tillganglighetschecklistamforkl.pdf>
- Tankebanken. (u.å.a). *Om Tankebanken*. Hämtad 2018-06-11. 09:15 från <http://tankebanken.se/om-tankebanken/>

Tankebanken. (u.å.b). *Studiecirkelmaterial*. Hämtad 2018-06-11. 09:30 från <http://tankebanken.se/vart-studiecirkelmaterial/>

Västerbottens idrottsförbund. (2018) *Goda råd för rekrytering – föreningarnas bästa tips*. Hämtad 2018-06-20. 14.30 från <http://www.rf.se/Distrikt/vasterbottensidrottsforbund/varanyheter/godaradforrekryteringforeningarnasbastatips>

Västerås stad. (u.å.). *Föreningar och föreningsliv*. Hämtad 2018-06-21. 11.20 från <https://www.vasteras.se/uppleva-och-gora/foreningar-foreningsliv.html>

Örnsköldsviks kommun. (2018). *Föreningar och föreningsstöd*. Hämtad 2018-06-21. 11.10 från <http://www.ornskoldsvik.se/upplevaochgora/foreningarochforeningsstod.4.33413099136f658053c2f28.html>

© Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2018

ISSN 1651-2855 ISBN 978-91-88455-84-0

projektledare **Alba Stjärnkvist**

grafisk form **Christián Serrano**

omslagsbild **Colourbox.com**

distribution **MUCF, Box 17801, 118 94 Stockholm**

webbplats **www.mucf.se**

e-post **info@mucf.se**

tfn **08-566 219 00**

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Vi tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. Vi ger stöd till föreningsliv, kommuner och internationellt samarbete.

mucf | Myndigheten för ungdoms-
.se | och civilsamhällesfrågor